

2021

Пріоритетні напрями розвитку економіки: наукові дискусії

27 квітня 2021 року

Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ФІНАНСІВ
ЖЕШУВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ПОЛЬЩА)
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Міжнародна науково-практична конференція
«Пріоритетні напрями розвитку економіки:
наукові дискусії»

27 квітня 2021 року

УДК 330.34
П75

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Поліського національного університету, протокол № 11 від 28 квітня 2021 року

Рецензенти:

Якобчук В. П., к.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління Поліського національного університету.

Місюк М. д.е.н., професор, декан економічного факультету Подільського державного аграрно-технічного університету

Пріоритетні напрями розвитку економіки: наукові дискусії
Житомир: Поліський національний університет, 2021. С 107

До збірника ввійшли матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «**Пріоритетні напрями розвитку економіки: наукові дискусії**», присвячених розв'язанню актуальних проблем економіки.

Відповідальність за точність викладених у збірнику матеріалів несуть автори.

© Поліський національний університет, 2021.

ЗМІСТ

Секція 2. Глобальна економіка та міжнародні економічні відносини

Трофімова Г.В.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ АГРОПРОДУКЦІЄЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ СВІТУ	7
---	----------

Секція 3 : Україна в світовій економіці: нові виклики та можливості

Кравчук Н.І., Менчинський О.

ЗЕРНОВИРОБНИЦТВО УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СВІТОВИХ КОН'ЮНКТУРНИХ ПРОЦЕСІВ	13
--	-----------

Секція 4. Економіка та управління національним господарством

Білоченко А.М.

РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ	18
--	-----------

Коморна О.М.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА	23
---	-----------

Пиршін М. І.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ОБЛІКУ ДЕРЕВИНИ В УКРАЇНІ	26
---	-----------

Секція 6. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: стратегічний аспект.

Базилевський О.М.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	29
--	-----------

Секція 7. Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Алфьорова А.С.

ПРІОРИТЕТИ ТА СТРУКТУРА ТОРГІВЛІ ДО ЄС (НА ПРИКЛАДІ ІІІ «ЄВРОГОЛДІНДЕСТРІЗ ЛТД») 33

Зайончковський В. П.

НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ 38

Коценко М.С.

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА У СВІТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ 42

Кільницька К.О., Кільницька О.С., Азаров М.В.

ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ, ГАЗУ, ПАРИ ТА КОНДИЦІЙОВАНОГО ПОВІТРЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГАЛУЗІ 47

Левківський Є.В

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНІХ СТРУКТУР 53

Melnik N., Koval.A.

NATURALNE I ANTROPOGENICZNE ZMIANY TORFOWYCH GLEBW PROCESIE ICH DŁUGOTRWAŁEGO ZASTOSOWANIA 60

Рожков О.О.

ПРОБЛЕМА ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ (НА ПРИКЛАДІ АГРОХОЛДІНГУ «СІГНЕТ») 63

Романюк Т.М.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ 68

Стоцький В.Ю.

НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ СТОВ «ЗОРЯ» 72

Стечинська В.В

РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ПРИБУТКУ У ЛИПНИЦЬКИЙ МПД 77

Шерстобоева А.В.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ НА АТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД» 82

Секція:9 Економіка природокористування

Дубовий В.І., Адамович І.В.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ В РІК ДВОХ РЕПРОДУКЦІЙ РОСЛИН ЯЧМЕНЮ ЯРОГО В УМОВАХ СВІТЛОКУЛЬТУРИ 87

Секція 10. Демографія та соціальна політика

Суліменко Л.А., Суліменко О.Г.

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ПОЧАТКУ ХХСТ.: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ 92

Секція 15: Економіка туристичного бізнесу

Горєва М.О.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РУХУ ТУРИСТІВ В УКРАЇНІ 100

Секція 2: Глобальна економіка та міжнародні економічні відносини

Трофімова Ганна Василівна

к. с.-г. н., доцент

Український інститут

експертизи сортів рослин

**ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ АГРОПРОДУКЦІЄЮ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ СВІТУ**

В умовах динамізації конкурентного середовища глобального агропродовольчого ринку актуалізуються питання ефективної міжнародної торгівлі. Сільське господарство є однією з найважливіших галузей матеріального виробництва більшості країн світу та відіграє значну роль у розвитку держави. Товарному потенціалу експортування аграрного сектору України на сучасному економічному етапі розвитку держави належить провідне місце, а в кризових умовах ця галузь економіки може суттєво поживавити процес виходу з економічної кризи [3].

Дослідженням впливу глобалізації економіки на структуру та трансформацію ринкових відносин, становлення глобальної моделі розвитку, визначення місця і перспектив України до напрямів адаптації присвятили свої праці вітчизняні вчені О. Скидан, О. Яценко, О. Шпичак, Т. Зінчук, В. Андрійчук, Ю. Лупенко та ін.

За поточні п'ять років (2016 – 2020 рр.) у 2020 р. зовнішня торгівля України агротоварами зросла на 49,6 % у порівнянні з 2016 р. У минулому 2020 році аграрний сектор економіки став найбільшим валютним виторгом, а соняшникова олія та кукурудза увійшли до рейтингу найбільш експортованих товарів.

Конкурентоспроможність вітчизняної продукції забезпечила прискорене зростання експорту та, як результат, збільшення сальдо торгівлі, так у 2020 р. перевищило рівень 2016 р. (на 4,3 млрд дол. США) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зовнішньоторговельного обігу агропродукції, млрд дол. США

Показник	2017-2016 рр., +/-	2018-2017 рр., +/-	2019-2018 рр., +/-	2020-2019 рр., +/-	2020-2016 рр., +/-
Імпорт	+0,4	+0,8	+0,7	+0,8	+2,6
Експорт	+2,5	+0,8	+3,5	+0,1	+6,9
Сальдо	+2,1	+0,1	+2,6	-0,5	+4,3

Джерело: розраховано автором за даними [1, 2].

Обсяги імпортованої аграрної продукції до України збільшилися за 2016 – 2020 рр. на 2,6 млрд дол. США, темпи зростання сягнули 59,8%. Експорт за цей же період зріс на 6,9 млрд дол. США, темпи наблизилися до 44,9 %.

З-поміж сільськогосподарської продукції, яка сформувала позитивне сальдо зовнішньої торгівлі у 2016 – 2020 рр., слід відзначити продукцію, головним чином сировинного напрямку (кукурудза, пшениця, насіння ріпаку, ячмінь та соєві боби) та продукт промислової переробки з високою доданою вартістю (олія соняшникова, цигарки) (табл. 2).

Таблиця 2

**Зміни товарної концентрації експорту агропродукції
(ТОП-10) (у грошовому еквіваленті), %**

№ з/п	Назва продукції	2016 р.	2017 р.	2017-2016	2018 р.	2018-2017	2019 р.	2019-2018	2020 р.	2020-2019	2020-2016
1	Олія соняшникова	24,2	24,2	0	22,1	-2,1	19,3	-2,8	24,0	+4,7	-0,2
2	Кукурудза	17,4	16,8	-0,5	18,8	2,0	23,6	4,7	22,0	-1,6	+2,6
3	Пшениця	17,8	15,5	-2,2	16,1	0,6	16,5	0,4	16,2	-0,3	-1,6
4	Макуха соняшникова	4,9	4,5	-0,4	5,0	0,4	4,6	-0,4	5,3	+0,7	+0,4
5	Ячмінь	2,6	5,0	2,4	5,4	0,5	5,8	0,4	4,0	-1,8	+1,4
6	Насіння ріпаку	4,4	4,0	-0,4	3,7	-0,3	3,2	-0,5	4,5	+1,3	-0,1
7	М'ясо та їстівні субпродукти птиці	1,9	2,2	0,3	2,7	0,5	2,6	-0,1	2,5	-0,1	+0,6
8	Соєві боби	6,4	6,0	-0,5	4,5	-1,5	5,3	0,8	3,1	-2,2	-3,3
9	Сигари, цигарки	1,7	1,7	-0,1	1,8	0,2	1,5	-0,3	1,5	0	-0,2
10	Олія соєва	0,7	0,7	0	0,8	0,1	1,1	0,3	1,1	0	0,4

Джерело: розраховано автором за даними [1, 2].

Зміна товарної концентрації залежить від обсягів експортованої продукції та її середньої ціни. Найбільш суттєво у товарній структурі експорту у 2020 р. до 2016 рр. змінилися позиції кукурудзи, ячменю та соєвих бобів.

У структурі імпорту аграрної продукції до України за період 2016 – 2020 рр. відзначено нарощування концентрації продуктів для годівлі тварин (декоративних), тютюну промислового виробництва, сирів та шоколаду (табл. 3).

Таблиця 3

Зміни товарної концентрації імпорту агропродукції (ТОП-10)
(у грошовому еквіваленті), %

№ з/п	Назва продукції	2016 р.	2017 р.	2017-2016 рр., +/- в. п.	2018 р.	2018-2017 рр., +/- в. п.	2019 р.	2019-2018 рр., +/- в. п.	2020 р.	2020-2019 рр., +/- в. п.	2020-2016 рр., +/- в. п.
1	Риба морожена	7,2	6,9	-0,3	7,0	0,1	6,6	-0,4	5,6	-1,0	-1,6
2	Продукти для годівлі тварин	3,5	3,5	0,0	3,9	0,3	3,7	-0,2	4,0	+0,3	+0,5
3	Інші харчові продукти(соуси)	4,3	4,6	0,3	4,6	0,0	4,3	-0,3	4,2	-0,1	-0,1
4	Тютюн промислового виробництва	1,7	1,8	0,1	2,1	0,3	3,7	1,6	4,5	+0,8	+2,8
5	Тютюнова сировина	7,4	6,4	-1,0	5,2	-1,2	4,1	-1,2	3,5	-0,6	-3,9
6	Насіння соняшнику	5,3	5,4	0,1	5,1	-0,2	4,3	-0,8	3,4	-0,9	-1,9
7	Сири	0,8	1,1	0,3	1,3	0,2	1,9	0,6	3,3	+1,4	+2,5
8	Спирт етиловий, неденатурований, < 80 об.%	3,7	4,2	0,6	4,6	0,3	4,0	-0,6	3,5	-0,5	-0,2
9	Цитрусові	5,1	4,0	-1,1	4,3	0,3	4,5	0,2	4,5	0	-0,6
10	Шоколад	1,8	2,1	0,3	2,6	0,5	2,6	0,0	2,9	+0,3	+1,1

Джерело: розраховано автором за даними [1, 2].

Суттєве зростання валютної виручки з 2016 р. до 2020 р. були від експорту продукції із України до країн ЄС і Великої Британії – на 2400,0 млн

дол. США (на 58,2 %) та до країн Азії – на 3752,0 млн дол. США (на 51,1 %) (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка експорту агропродовольчої продукції за регіонами світу, млн дол. США

Регіони	2017-2016 рр., +/-	2018-2017 рр., +/-	2019-2018 рр., +/-	2020-2019 рр., +/-	2020-2016 рр., +/-
Північна та Південна Америка	+11,6	+50,1	+50,3	-43,7	+68,3
ЄС та Велика Британія	+1526,4	+477,0	+1190,2	-793,6	+2400,0
Африка	+117,5	-215,7	+1006,7	-387,2	+521,3
Азія	+556,5	+426,0	+1332,2	+1437,3	+3752,0
СНД	+195,0	+143,4	-52,7	-134,6	+151,1
Інші	+66,7	-26,1	+13,4	-31,4	+22,6

Джерело: розраховано автором за даними [1, 2].

У 2020 р. відносно 2016 р. Україна активізувала імпорту продукції із країн ЄС і Великої Британії на 1563,2 млн дол. США (або на 91,3 %) та країн Азії на 392,1 млн дол. США (або на 41,4 %) (табл. 5).

Таблиця 5

Динаміка імпорту агропродовольчої продукції за регіонами світу, млн дол. США

Регіони	2017-2016 рр., +/-	2018-2017 рр., +/-	2019-2018 рр., +/-	2020-2019 рр., +/-	2020-2016 рр., +/-
Північна та Південна Америка	+0,3	+67,6	+98,9	+88,3	+255,1
ЄС та Велика Британія	+301,2	+405,6	+422,9	+433,5	+1563,2
Африка	+20,7	+36,0	-1,5	+45,5	+100,7
Азія	+20,1	+140,3	+63,6	+168,1	+392,1
СНД	-11,8	+32,5	+58,0	+22	+100,7
Інші	+78,4	+70,0	+42,9	+2,7	+194

Джерело: розраховано автором за даними [1, 2].

Попри строкату зміну головних імпортерів вітчизняної продукції у 2017 р., все ж таки, непохитними авангардистами на ринку агропродукції залишаються Індія (6,5 – 11,0 % у структурі експорту агротоварів) і Китай (5,7 – 14,1 % відповідно) та Єгипет, Нідерланди, Іспанія (табл. 6). Індія, займаючи у 2016 – 2018 рр. першу позицію, поступилася Китаю у 2019 –

2020 рр., який примножив споживацьку прихильність до української агропродукції з 5,7 % у 2017 р. до 14,1 % у 2020 р.

Таблиця 6

Найкрупніші імпортери агропродовольчих товарів з України, % у експорті агротоварів

№ з/п	Країна	2016 р.	Країна	2017 р.	Країна	2018 р.	Країна	2019 р.	Країна	2020 р.
1	Індія	10,3	Індія	11,0	Індія	10,0	Китай	8,8	Китай	14,1
2	Єгипет	8,7	Нідерланди	7,2	Китай	6,3	Єгипет	7,6	Індія	6,5
3	Китай	6,7	Єгипет	7,1	Нідерланди	6,2	Індія	7,0	Єгипет	6,4
4	Іспанія	5,4	Іспанія	5,8	Іспанія	5,6	Туреччина	7,0	Нідерланди	6,3
5	Нідерланди	4,6	Китай	5,7	Єгипет	4,8	Нідерланди	6,6	Іспанія	4,4

Джерело: розраховано автором за даними [1, 2].

Польща упевнено зайняла у 2018 р. першість серед експортерів сільськогосподарської продукції до України (з 7,7% у 2016 р. до 9,3 % у 2018 р. в структурі імпорту агротоварів), посилюючи свою позицію у 2020 р. відповідно до 11,7 % (табл. 7). Стабільними лідерами постачання агропродукції до України залишаються Німеччина (7,2 % - 9,1 %), Туреччина (6,3 % – 8,3 %). Примножили свої здобутки на теренах України у 2019 та 2020 рр. Італія та Нідерланди, залишаючи позаду себе Індонезію та США.

Таблиця 7

Найкрупніші експортери агропродовольчих товарів до України, % у імпорті агротоварів

№ з/п	Країна	2016 р.	Країна	2017 р.	Країна	2018 р.	Країна	2019 р.	Країна	2020 р.
1	Німеччина	8,5	Німеччина	9,1	Польща	9,3	Польща	9,9	Польща	11,7
2	Туреччина	8,3	Польща	8,5	Німеччина	8,6	Німеччина	7,9	Німеччина	7,2
3	Польща	7,7	Туреччина	6,8	Туреччина	7,4	Туреччина	7,0	Італія	6,7
4	США	4,2	США	4,4	Італія	4,8	Італія	6,4	Туреччина	6,3
5	Індонезія	4,1	Індонезія	4,1	США	4,4	США	4,6	Нідерланди	4,5

Джерело: розраховано автором за даними [1, 2].

Географічна структура експорту у порівнянні до імпорту є менш концентрованою, а його товарна структура є менш диверсифікованою.

Спостерігається стійка тенденція до кардинального зміщення і диверсифікації торгових потоків на користь ЄС та країн Азії.

Список використаної літератури

1. Офіційний сайт Державної митної служби України. Електронний ресурс. Режим доступу :<http://sfs.gov.ua/> Дата звернення 19.04.2021
2. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку, торгівлі і сільського господарства України. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/>Дата звернення 19.04.2021
3. Яценко О. М. Розвиток експортного потенціалу аграрного сектора економіки України в умовах глобалізації. Електронний ресурс. Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/ / Дата звернення 19.04.2021

Секція 3 : Україна в світовій економіці: нові виклики та можливості

Кравчук Наталія Іванівна

к.е.н., доц.

Поліський національний університет

Менчинський Олександр

магістрант

Поліський національний університет

ЗЕРНОВИРОБНИЦТВО УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СВІТОВИХ КОН'ЮНКТУРНИХ ПРОЦЕСІВ

Основою продовольчої безпеки України є зернове господарство, яке визначає спеціалізацію кожного регіону та країни в цілому на внутрішніх та міжнародних ринках. Продукція галузі завжди була рентабельною, високоліквідною, якісною, що пояснюється сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами для вирощування зернових, постійно високим попитом на готову продукцію (хліб та хлібобулочні вироби, борошно, крупи), експортоорієнтованістю.

Посівна площа під зерновими в Україні впродовж останнього десятиліття залишається стабільною – на рівні 15 млн га. У таблиці розраховано основні показники ефективності виробництва зернових в Україні у динаміці за 2010-2019 рр. До них віднесено: урожайність, ц/га; питома вага удобреної посівної площі, %; виробнича собівартість 1 ц, грн; питома вага витрат на насіння, добрива, паливо та оплату праці у виробничій собівартості, %; рівень продуктивності праці, тис. грн/ 1 зайнятого; середня ціна реалізації, грн/т; рівень рентабельності виробництва, %.

Серед позитивних тенденцій спостерігаємо збільшення внесень мінеральних та органічних добрив на 15 %, що сприяло суттєвому зростанню урожайності : з 26,9 ц/га у 2010 р. до 49,1 ц/га у 2019 р., або на 82,53 %. Підвищується продуктивність праці – у 2,2 рази. Як наслідок відбувається збільшення обсягів виробництва зернових і зернобобових на 91%.

Основні показники ефективності виробництва зернових в Україні

Показник	2010 р.	2015* р.	2019* р.	2019 р. до 2010 р.
<i>Відносне відхилення, %</i>				
Посівна площа під зерновими, тис. га	15090	14739	15318	101,51
Частка удобреної площі, %	74,3	89,7	85,5	х
Валовий збір, тис. т	39271	60126	75143	191,34
Урожайність, ц/га	26,9	41,1	49,1	182,53
Рівень продуктивності праці у галузі, (обсяг валової продукції у постійних цінах 2016 р. на 1 зайнятого), тис. грн	424,7	660,0	954,4	224,72
Середня ціна реалізації, грн/т	1120,9	2912,1	3867,5	345,04
Виробнича собівартість, всього млн грн	10356,5	73058,1	158042,7	1526,02
у т.ч. 1 ц, грн	88,13	179,04	210,32	238,65
<i>Абсолютне відхилення, +/-</i>				
Питома вага витрат, % на:				
насіння	10,9	6,5	10,9	0
добрива	19,4	10,9	20,7	1,3
пальне	14,0	5,6	9,8	-4,2
оплату праці	8,0	2,3	5,4	-2,6
Рівень рентабельності виробництва, %	13,9	43,1	11,8	-2,1

*Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [1-6].

Результати досліджень свідчать, що за досліджуваний період значно зросла собівартість 1 ц зернових – у 2,4 рази та ціни реалізації – у 3,5 разів. У структурі виробничої собівартості найбільшу питому вагу традиційно займають матеріальні витрати, у т.ч. витрати на насіння становлять 10,9 %, добрива 19-20%, пальне – 10-14%, значно знизилася витрати на оплату праці з 8,0 до 5,4%.

За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства у 2020 р. валовий збір зернових і зернобобових становив 64,3 млн тонн з площі 15,2 млн га [7]. Лідерами зерновиробництва означено Полтавську, Харківську, Чернігівську, Вінницьку і Сумську області, які в сукупності зібрали 30 млн тонн, що становить 46 % від державного рівня.

Як відомо, Україна займає провідні експортні позиції зернових у світі. За підсумками 2019-2020 маркетингового року вона посіла друге місце після США [8]. Україна є членом Міжнародної ради по зерну

(InternationalGrainsCouncil– IGC), що заснована в рамках Конвенції про торгівлю зерном у 1995 р. Це міжурядова організація, цілями якої є: подальше міжнародне співробітництво у торгівлі зерном, сприяння розширенню, відкритості та справедливості у зерновому секторі, підтримка стабільності ринку зерна та посилення світової продовольчої безпеки [9]. За її даними, пропозиція зернових на світовому ринку буде зростати, не зважаючи на мінливість зовнішнього середовища, спричинену сприятливими або несприятливими погодними умовами в будь-який окремий сезон. Водночас, незважаючи на рекордні врожаї, загальні світові запаси зерна будуть знижуватися четвертий рік поспіль (рис).

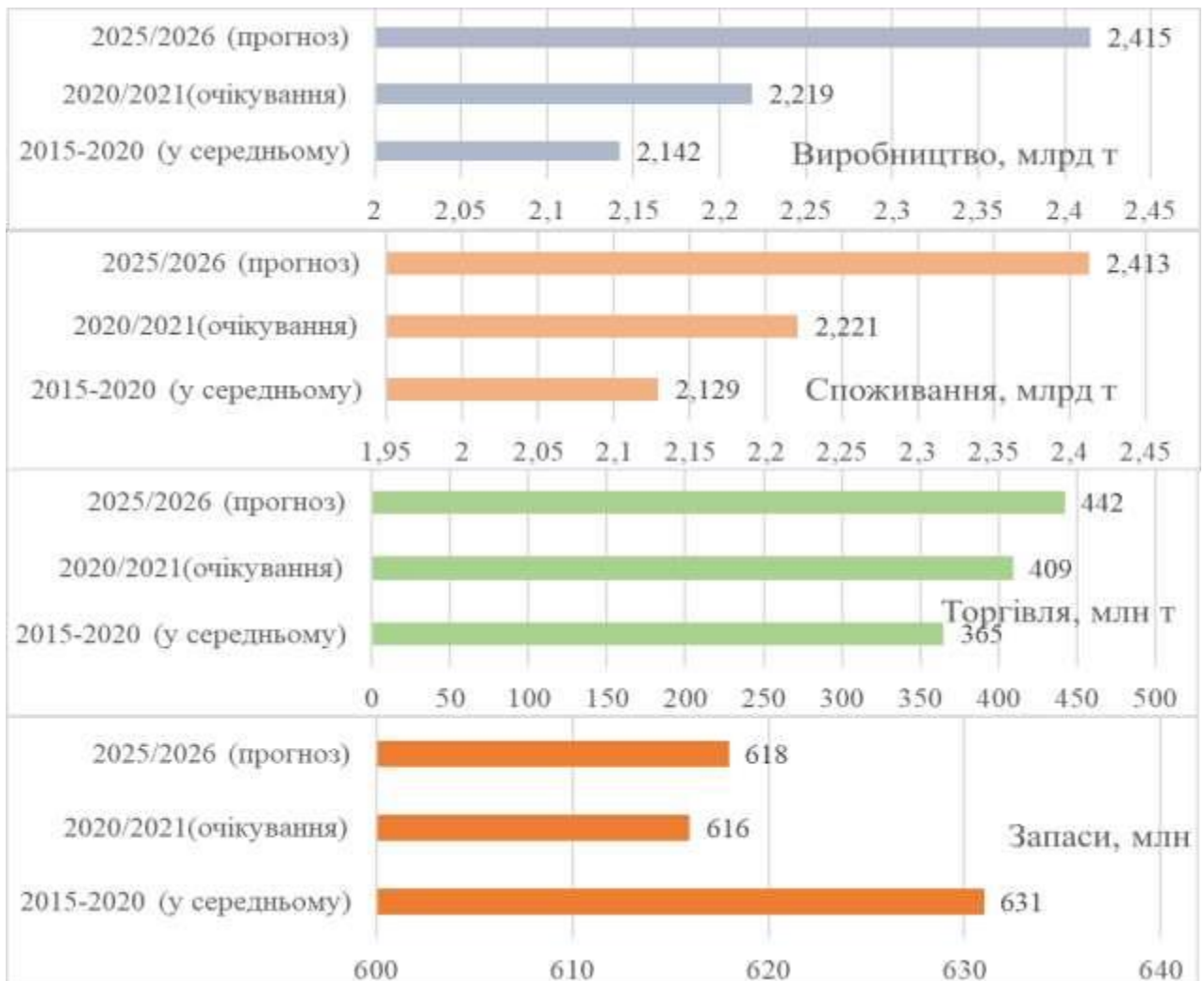

Рис. Прогнозні тенденції кон'юнктури світового ринку зерна

Джерело: побудовано авторами за даними [10].

Причиною такої ситуації стали надзвичайні події, пов'язані з пандемією Covid. Зокрема, експертами зазначається зниження попиту через широкомасштабні блокування транспортних потоків. Водночас, початок програми масової вакцинації дає сподівання на встановлення контролю над вірусом та відновлення традиційної траєкторії попиту в середньостроковій перспективі. Якщо враховувати зазначені очікування та тенденції попередніх п'яти років до пандемії, коли споживання на душу населення досягло високого рівня та не зростало, прогноз на найближчі п'ять років виглядає наступним чином. До 2025 року очікується виробництво зернових в обсязі 2,415 млрд тонн, попит – 2,413 млрд тонн, міжнародна торгівля зростатиме у середньому на 2 % в рік і досягне 442 млн тонн, запаси знижуватимуться і у 2025 р. становитимуть 618 млн тонн.

Україна, як зернова країна, є повноцінним партнером на міжнародному ринку та відіграє вагомую роль у забезпеченні продовольчим і фуражним зерном країн світу. Водночас, з метою забезпечення продовольчої безпеки власного населення, Міністерство економіки та учасники зернового ринку погодили граничні обсяги експорту пшениці на 2020/21 м.р.в обсязі 17,5 млн тонн пшениці та 1 тис. тонн жита [11] шляхом підписання додатку до зернового Меморандуму. За даними Інформаційно-аналітичного порталу АПК України станом на 26.04. 2021 р. експорт зернових і зернобобових з України в цілому становив 37,9 млн т, у тому числі жита – 1,7 млн т. [12].

Отже, провівши кон'юнктурні дослідження ринку зернових, зробимо наступні узагальнення:

- світовий попит на зернові стабільно високий та в найближчій перспективі буде становити 2,2-2,4 млрд тонн в рік;
- Україна щороку займає лідерські позиції на світовому ринку зернових, маючи тенденції зростання валових зборів (у середньому 5 млн т щороку);

- розраховані показники економічної ефективності виробництва зернових в країні свідчать про прибутковість галузі (23 % рівня рентабельності у середньому за 2000-2019 рр.);
- забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки вимагає встановлення граничних обсягів експорту зерна на рівні 17,5 млн т пшениці, що забезпечуватиме продовольчу безпеку країни.

Використана література

1. Рослинництво (1991-2019). Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення : 23.04.2021)
2. Внесення мінеральних та органічних добрив (1990-2019). Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.(дата звернення: 23.04.2021)
3. Середні ціни продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами (1996-2019). Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 23.04.2021)
4. Витрати на виробництво продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах. Статистичний бюлетень. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення : 23.04.2021)
5. Рівень рентабельності виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах (1990-2019). Державна служба статистики України. Офіційний сайт.Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення : 23.04.2021)
6. Продуктивність праці в підприємствах, які здійснювали сільськогосподарську діяльність (2010-2019). Державна служба статистики України. Офіційний сайт.Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>(дата звернення: 24.04.2021)
7. Жнива-2020: в Україні вже зібрано 64,3 млн тонн зерна. Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства. Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=838108d0-1ac2-4325-8e46-0eb566e91ecf&title=Zhniva2020-VUkrainiVzheZibrano64-3-MlnTonnZerna>(дата звернення : 26.04.2021)
8. Україна стала другим у світі експортером зерна. Укрінформ. 22.01.2021. Режим доступу:<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3176429-ukraina-stala-drugim-u-sviti-eksporterom-zerna.html>(дата звернення : 26.04.2021)
9. InternationalGrainsCouncil. Офіційний сайт. Режим доступу: <https://www.igc.int/en/about/aboutus.aspx>
10. Five-yearbaselineprojectionsofsupplyanddemand. InternationalGrainsCouncil. Режимдоступу:<https://www.igc.int/en/markets/marketinfo-forecasts.aspx#>(датазвернення: 26.04.2021)
11. Мінекономіки та учасники зернового ринку погодили граничні обсяги експорту пшениці на 2020/2021 м.р. Урядовий портал. Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-ta-uchasniki-zernovogo-rinku-pogodili-granichni-obsyagi-eksportu-pshenici-na-202021-mr>
12. Експорт з України зернових, зернобобових та борошна. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. Режим доступу : <https://agro.me.gov.ua/ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna>

Секція 4. Економіка та управління національним господарством

Білоченко Андрій Миколайович

к.е.н., докторант, Національний науковий центр

«Інститут аграрної економіки»

**РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПРИЗНАЧЕННЯ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА: ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ**

Сьогодні в Україні продовжується земельна реформа, яка була започаткована ще у 1991 році. Вона по праву вважається однією з найдовших і найбільш суперечливих у новітній історії. Не зважаючи на те, що інститут права приватної власності на землі сільськогосподарського призначення в Україні було запроваджено ще Земельним кодексом в редакції 1992 року, повноцінної реалізації такого права до цього часу немає.

Безумовно, прийняття Закону України від 31.03.2020 року №552-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», яким передбачено відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення з 01 липня 2021 року, а також активна поточна робота українського парламенту наднизькою актуальних законопроектів у сфері земельної реформи, дає підстави сподіватися на позитивне вирішення земельного питання в нашій державі.

Разом з тим, в контексті напруженої нормотворчої роботи, що триває у даний час, особливої актуальності набувають питання вивчення кращого досвіду європейських країн щодо формування належних інституціональних засад функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення та впровадження ефективних механізмів його регулювання. Особливо цінним, на нашу думку, є досвід Східноєвропейських країн – так званих «нових членів» Європейського Союзу і, перш за все, Республіки Польща.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних та методологічних аспектів формування ринку земель сільськогосподарського призначення зробили такі вчені, як В.П. Гмиря, А.С. Даниленко, В.М. Заяць, В.Є. Данкевич, Т.О. Зінчук, О.О. Лемішко [3], С.В. Лойко, Ю.О. Лупенко [4], М.П. Мартинюк, А.Г. Мартин, В.Я. Месель-Веселяк, Н.В. Попрозман [5], М.М. Федоров, О.В. Ходаківська [2], І.В. Юрченко [6] та багато інших. Разом з тим, не зважаючи на значний науковий доробок вітчизняних дослідників, який враховує кращі зарубіжні практики землекористування, питанням застосування позитивного досвіду найближчих країн-сусідів України з питань належного інституціонального забезпечення реалізації земельної реформи, поки-що приділяється недостатньо уваги.

Одним із стратегічних напрямків розвитку вітчизняного аграрного сектору є побудова оптимальної національної моделі функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення з чітким окресленням функцій його базових інституцій, визначенням ролі держави та уповноважених нею органів в регулюванні ринкового обігу земель. Адже відсутність ринку землі та її капіталізації як базового активу гальмує процес відтворення капіталу в аграрному секторі економіки України через механізм іпотечного кредитування, а також в цілому робить аграрний сектор малопривабливим для інституцій фінансового сектору, не сприяє появі в нашій державі нових фінансово-кредитних інструментів, притаманних розвиненим економікам.

В цьому контексті ми погоджуємося з думкою дослідника І.В. Юрченка, який переконливо обґрунтовує доцільність використання досвіду Республіки Польща у реалізації земельної реформи [6]. Серед її ключових особливостей слід відзначити наступні:

- 1) чітко визначений на законодавчому рівні (навіть, на рівні Конституції) аграрний лад країни, основу якого покладено сімейне фермерство;

2) дискретне державне регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення через спеціально створену інституцію – Національний центр підтримки сільського господарства [1];

3) активне використання переважного права на купівлю земельної ділянки як ключового елементу державного регулювання обігу земель;

4) застосування обмежень в площах земельних ділянок, що можуть перебувати у власності однієї особи, а також наявність чіткого переліку вимог до покупців- потенційних власників земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

5) придбання юридичними особами вищезазначених ділянок допускається, але є чітко регламентованим і застосовується в обмежених випадках;

6) набуття земель сільськогосподарського призначення іноземцями допускається, разом з цим резидент повинен надати широкий перелік підтверджуючих документів та одержати спеціальний дозвіл Міністерства внутрішніх справ Республіки Польща.

В цілому реформування земельних відносин у Республіці Польща відбувалося паралельно з проведенням досить вдалої, як на наш погляд, адміністративної реформи. Зазначена реформа призвела до суттєвого зростання повноважень місцевого самоврядування, у тому числі і у сфері землекористування. Разом з тим, це не призвело до втрати державою контролю над ринковим обігом земель сільськогосподарського призначення, в тому числі завдяки ефективному функціонуванню Національного центру підтримки сільського господарства, наділеному особливими повноваженнями.

З огляду на багатоукладність та інші особливості господарювання в аграрному секторі економіки України, найбільш корисним для вітчизняних умов вважаємо польський досвід створення та функціонування особливої інституції – Національного центру підтримки сільського господарства та

застосування переважного права на купівлю земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

У зв'язку з тим, що зазначений Центр було створено у 2017 році на базі діючих до того часу організацій – Агенції сільськогосподарського ринку та Агенції сільськогосподарської нерухомості, то зазначений центр фактично «успадкував повноваження» обох організацій. Таким чином, у даний час ця інституція виконує ряд важливих регуляторних функцій із застосування інструментів підтримки сільського господарства, розвитку сільських територій та упорядкування ринкового обігу сільськогосподарських земель. Зокрема, зазначений Центр відіграє ключову роль у реалізації переважного права на придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Переважне право на придбання такої ділянки є пріоритетним правом на купівлю такої ділянки, якщо попередній власник вирішив її продати, і реалізується у наступному порядку:

- 1) фізичній особі – фермеру, що є орендарем земельної ділянки, яка пропонується для продажу;
- 2) Національний центр підтримки сільського господарства.

Таким чином, у Республіці Польща напрацьовано дієвий інструментарій, який в умовах формування ринку земель сільськогосподарського призначення може бути надзвичайно корисним для України. У цій країні створені усі передумови для розвитку саме фермерських господарств сімейного типу, що й визначає особливості регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення. Польща надає пріоритет місцевим фермерам, що проживають на певній території та вже ведуть господарство. Тому першочергове право на викуп земельної ділянки надається орендареві або власнику суміжної ділянки за умови, що він є фермером, самостійно господарює на землі й відповідає певним кваліфікаційним вимогам.

Важливим інструментом регуляторним інструментом є надання переважного права на викуп земельної ділянки сільськогосподарського призначення спеціалізованій інституції – Національному центру підтримки сільського господарства Республіки Польща, що здійснює регулювання ринкового обігу сільськогосподарських земель.

Регуляторні механізми щодо обігу земель сільськогосподарського призначення направлені, переважно, на запобігання спекуляції на ринку земель і недопущення надмірної концентрації земельних площ в однієї особи.

Стосовно набуття іноземцями права власності на землю сільськогосподарського призначення, то у Республіці Польща це дозволяється. Однак, лише за умови одержання відповідних дозволів.

Подальші наукові розвідки мають спрямовуватися на пошук ефективних регуляторних інструментів, які будуть покладені в основу української моделі обігу земель сільськогосподарського призначення, та створення відповідних інституцій на зазначеному ринку.

Використана література

1. Національний центр підтримки сільського господарства. URL :<https://kowr.gov.pl/>
2. Левек Р., Ходаківська О.В., Юрченко І.В. Моделі регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в країнах Європейського Союзу. *Економіка АПК*. 2017. №10. С. 5–12.
3. Лемішко О.О. Інституціональна модель іпотечного кредитування в аграрному секторі економіки України. *Економіка та держава*. 2019. №5. С. 54–59.
4. Лупенко Ю.О., Ходаківська О.В. Наукові засади запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення. *Економіка АПК*. 2016. №12. С. 5–15.
5. Попрозман Н.В., Коробська А.О. Особливості міжнародного досвіду регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення та їх адаптація до українських реалій. *Ефективна економіка*. 2020. №11. Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/13.pdf (дата звернення 02.04.2021).
6. Юрченко І.В. Регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення: досвід Польщі. *Економіка АПК*. 2018. № 4. С. 88–94.

Коморна Оксана Михайлівна

аспірант

Поліський національний університет

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Сучасна модель лісогосподарювання зумовила появу низки проблем, пов'язаних із регулюванням та фінансуванням процесів відтворення лісових ресурсів з метою збалансованого використання їх екосистемних функцій. Тому досягнення цілей сталого розвитку лісового господарства, спрямованого на підвищення обсягів виробництва деревної продукції на основі невиснажливого лісівництва, відтворення лісових ресурсів, збереження біорізноманіття, а також ефективного використання соціальних та екологічних функцій лісових екосистем, потребує підвищення еколого-економічної ефективності лісогосподарської діяльності. При цьому аналіз цінності лісових екосистем як природного капіталу тісно пов'язаний з економічною оцінкою сукупності усіх вигід, які надходять від них.

Для прийняття правильних економічних рішень в екологічній та кліматичній сфері важливим є правильний облік економічної цінності природи, екологічних вигід і витрат. Однак, окрім економічної оцінки екосистемних послуг важливим питанням є ефективність їх використання з урахуванням потенціалу лісових екосистем. Багато теоретико-методичних досліджень в аспекті обґрунтування цієї проблеми проведено у різновекторних напрямках, а саме: інституційно-інформативному, економічному, витратному тощо. Наприклад, ефективність лісогосподарювання розкриває ступінь досягнення визначених показників у цій сфері, зважаючи не лише на цільові орієнтири регіонального зростання, а й на інтереси суспільства у цьому аспекті. Звичайно, задля визначення ефективності виробництва екосистемних послуг в лісовому господарстві

незважаючи на її рівень, здійснюють оцінювання виробничо-господарських та фінансових результатів діяльності відносно затрачених ресурсів, з огляду на якість наданих екосистемних послуг. Тому ефективність виробництва екосистемних послуг в лісовому господарстві варто визначати шляхом порівняння визначеного набору індикаторів, відповідних критеріїв та встановлених норм і вимог на первинному й підсумковому етапах, тобто за результатами проведення необхідних заходів у напрямі поліпшення та переформатування форм і методів лісогосподарювання.

Погоджуємося з думкою Никитюка Ю.А., що лісові екосистеми відрізняються багатофункціональністю, тому і економічна оцінка ефективності виробництва послуг лісовими екосистемами повинна проводитися з урахуванням всіх функцій, виконуваних ними. На його думку основою для економічних оцінок є дані лісовпорядкування (або експертні оцінки для територій, по яких відсутні дані лісовпорядкування) [1].

З урахуванням визначених нами видів екосистемних послуг можливим є обґрунтування методичного інструментарію та алгоритму оцінювання ефективності виробництва екосистемних послуг лісового господарства (рис. 1), в основі якого лежить комплексне оцінювання, що, на відміну від існуючих, передбачає якісний аналіз показників, що служить базою для розробки і прийняття ефективних управлінських рішень.

Основу оцінювання складає інтегральний показник, що формується з системи показників, які базуються на ринковій вартості основних компонентів екосистемних послуг та дають змогу враховувати рівень використання потенціалу лісових екосистем. Окрім цього запропонований методичний підхід до оцінювання ефективності виробництва екосистемних послуг лісового господарства враховує рівень використання сировинних, регулювальних, рекреаційних та підтримувальних функцій лісових екосистем, що дозволяє приймати ефективні управлінські рішення в лісогосподарській галузі.

Рис. 1. Алгоритм та методичний інструментарій оцінювання ефективності виробництва екосистемних послуг лісового господарства

Джерело: сформовано автором на основі [2; 3].

Використана література

1. Никитюк Ю.А. Трансформація системи управління землями лісогосподарського призначення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки.* 2014. № 9. Т. 2. С. 41–45.
2. Несторяк Ю.Ю. Теоретичні підходи до економічного оцінювання лісової ділянки на основі її екосистемних послуг. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2015. Вип. 25(4). С. 82–89.
3. Ступень Н.М. Еколого-економічний механізм розвитку рекреаційних територій: [монографія]. К.: ДКС-Центр, 2017. 312 с.

Пиршін Максим Ігорович

Аспірант

Поліський національний університет

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ОБЛІКУ ДЕРЕВИНИ В УКРАЇНІ

З метою достовірного відображення руху лісопродукції, запобіганню зловживань матеріально відповідальних осіб деревиною, Кабінет Міністрів України у 2009 році схвалив «Концепцію створення єдиної державної системи електронного обліку деревини» [1].

Електронний облік деревини – це система фіксації та оформлення руху деревних ресурсів із застосуванням засобів автоматизації на усіх етапах лісозаготівельних робіт з занесенням та передачею інформації покладного (штабельного) обліку за допомогою сучасних інформаційних технологій для подальшого використання в бухгалтерському та управлінському обліку [2].

На сьогоднішній день електронний облік деревини проводиться під час заготівлі лісопродукції, даних про ділянки в ЕОД які вирубуються (таксаційний запас, середня висота насаджень, середній діаметр) немає, це спричиняє зловживання відповідальними за відведення ділянок особами. Контролюючі органи отримують недостатньо інформації для того аби проконтролювати відповідність відводів таксаційним характеристикам насаджень. Тому, на нашу думку система ЕОД повинна містити інформацію згідно останнього лісовпорядкування проведеного на підприємстві, до того ж дана інформація повинна кожного року змінюватися враховуючи приріст насадження. Інформація такого характеру дозволить порівняти таксаційні характеристики фактичні із таксаційними характеристиками протаксованими таксатором.

На нашу думку електронний облік деревини потрібно починати не з приймання заготовленої лісопродукції на ділянці, а з відведення ділянки в

рубку. Необхідно провести інвентаризацію лісів України, весь запас деревини повинен відображатись в базі електронного обліку деревини, при переведенні ділянки з категорії лісових культур у покриту лісом площу інженерами проводиться інвентаризація і заносяться дані до бази даних, а саме – запас, вік, висота, повнота, при відведенні ділянки в рубку спеціальними відокремленими підрозділами які надаватимуть послуги в сфері таксації та лісовпорядкування зміни відображатимуться в системі ЕОД. Таким чином ми вбачаємо у такій системі повний цикл електронного відображення від створення лісу і до рубки головного користування. Основною метою введення такої системи це прозорість ведення лісового господарства. Необхідно звернути увагу на необхідність відокремлення від лісогосподарських підприємств права відведення ділянок у рубку, потрібно відокремити таксацію ділянок відведених у рубку, а підрозділи по таксації вивести з підпорядкування Держлісагенства.

Відокремлення підрозділів з відведення і таксації лісосік повинно знизити корупційні ризики в лісовому господарстві.

Запропонований новий вигляд електронного обліку деревини можна відобразити в такій послідовності:

- при переведенні ділянки у покриту лісом площу дані про ділянку заносяться до ЕОД, при цьому щорічно вносяться зміни;
- відведення ділянок для проведення проміжних рубок чи рубок головного користування проводити електронною мірною вилкою, дані одразу після відведення ділянки заносити до ЕОД;
- поколотний облік деревини проводити відразу по заготівлі деревини;

Відображення в електронному обліку деревини повного циклу вирощування деревини від створення і до головної рубки дозволить посилити контроль за правильністю ведення лісового господарства. Відображення в електронному обліку таксаційних характеристик насадження дозволить контролювати відповідність відводу таксаційним характеристикам

насадження, це знизить зловживання з боку відповідальних за відведення ділянок осіб, і як наслідок дозволить збільшити фінансові надходження до лісових підприємств та до бюджетів різних рівнів. Відображення повного циклу вирощування деревини в електронному форматі дозволить покращити планування управлінських рішень керівництва галузі, адже в системі електронного обліку будуть відображені дані про запаси деревини в режимі реального часу.

Використана література

1. Про схвалення Концепції створення єдиної державної системи електронного обліку деревини [URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1090-2009p](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1090-2009p) .

2. Тимчасова інструкція з електронного обліку лісопродукції лісозаготівель, лісопиляння і деревообробки на підприємствах [URL : https://kmlis.gov.ua/category](https://kmlis.gov.ua/category)

Секція 6. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: стратегічний аспект

Базилевський Микола Олександрович

студент групи ЕП-19-1ск

Поліський національний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах бурхливого розвитку торгівлі, прибуткова діяльність підприємств на зовнішньому або внутрішньому ринках залежить від того, наскільки продукція або послуга, яку реалізує підприємство є конкурентоспроможною, у порівнянні з іншими на ринку. Виходячи з цього, для підприємств є актуальною проблема забезпечення конкурентоспроможності продукції та послуг. Від вирішення даної проблеми в значній мірі залежить успіх підприємства, його прибутковість та рентабельність. Тому підприємству для існування на ринку, необхідно безперервно підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції та послуг. Науково-технічний прогрес не стоїть на місці, а постійно еволюціонує, тим самим зумовлює виробників постійно вдосконалювати свою продукцію, покращувати послуги для того, щоб залишатись конкурентними.

Підприємство отримує значні конкурентні переваги на ринку, якщо дотримується стандартів виробництва, що свідчать про вищу якість продукції або послуг, ніж аналогічні на ринку. І навпаки: якщо кінцевий споживач має змогу придбати аналогічний товар або послугу кращої якості за аналогічну ціну, підприємство буде втрачати потенційний дохід. Незважаючи на те, що якість виробленої продукції або наданої послуги є одним із вагоміших факторів конкурентного існування на ринку, багато компаній не надають проблемі якості значної ролі, віддаючи переваги маркетинговій діяльності та

рекламі. Але слід розуміти, що в сучасних ринкових умовах, ринок насичений великим розмаїттям товарів, і споживач має змогу швидко порівнювати товари різних виробників, вагоме значення для прийняття рішення є оцінка якості. Тому ідея виготовлення якісної продукції або надання якісної послуги, повинна бути основоположною, і закладатися ще на етапі розробки майбутнього товару.

Питання конкурентоспроможності та шляхи її підвищення різнобічне та комплексне. Конкурентоспроможність може мати ряд різних значень в залежності від масштабу в якому ми її можемо розглядати чи то відношення конкурентоспроможності до окремих підприємств або до їх груп; до секторів економіки; до економічної діяльності в межах регіону, чи в цілому до національної економіки [1, с.8].

Наприклад конкурентоспроможність окремої фірми, як правило, пов'язана з її здатністю існувати на ринку та задовольняти потреби споживачів для отримання прибутку. На рівні країни конкурентоспроможність пов'язана зі здатністю економіки створювати умови з високим рівнем життя та забезпечувати громадян робочими місцями, підвищувати ВВП та ін.

На мою думку в будь-який подальший період існування людства, з подальшим розвитком капіталізму, для існування підприємства на ринку, йому потрібно бути достатньо, в залежності від сегменту ринку, конкурентоспроможним. Конкурентоспроможність підприємства майже прямо пропорційно залежить від рівня конкурентоспроможності продукції, яка виготовляється (також опосередковано впливають такі фактори як статус підприємства, його популярність серед споживачів, маркетингова стратегія та інші). Конкурентоспроможність продукції є багатоаспектним і багатовимірним поняттям. Це порівняльна категорія, тому що базується на співставленні властивостей і якісних характеристик аналогічної продукції в одному сегменті ринку.

Науковці використовують різні підходи для розуміння поняття конкурентоспроможності продукції. Тлумачення дослідників можна згрупувати таким чином:

- за властивостями та характеристиками продукції,
- за здатністю конкурування на ринку та задоволенням потреб споживачів
- за прибутковістю виробника.

Дослідники першого напрямку вважають конкурентоспроможність продукції комплексом її вартісних і якісних характеристик, що визначають успіх продукції на ринку і створюють її перевагу над товарами-аналогами. Балабанова Л.В, Балабанова І.В, Холод В.В під конкурентоспроможністю продукції розуміють високе (порівняно з товарами-замінниками) співвідношення її якісних і вартісних характеристик, які відповідають ринковим вимогам, максимально задовольняють потреби споживачів і створюють переваги товарів на ринку [2, с.38].

Інші науковці вважають конкурентоспроможність продукції її властивістю бути більш привабливою для споживача порівняно з товарами-аналогами на ринку, шляхом покращення якісних особливостей товару, та задоволенням потреб споживача.

Драган О.І вважає, що конкурентоспроможність продукції є ступенем її відповідності у певний час потребам споживачів за технічними, економічними та екологічними характеристиками [3, с.35].

Ряд дослідників пов'язує поняття «конкурентоспроможність продукції» з її прибутковістю. Так, Гринь В.І. характеризує «конкурентоспроможність продукції» як здатність якісних та вартісних характеристик продукції відповідати вимогам конкурентного ринку та бути засобом повного задоволення потреб споживача, забезпечуючи при цьому високий рівень доходів його виробнику [4, с.89].

Незважаючи на відмінності, що існують у формулюваннях цього визначення, спільним є те, що конкурентоспроможність продукції виявляється на ринку в момент її реалізації. Таким чином конкурентоспроможність продукції визначається споживачем, який, купуючи продукцію, визнає її відповідність своїм потребам.

Використана література

1. Background documents for the European Semester. Measuring Competitiveness, 2017. – С. 8.
2. Балабанова Л.В., Балабанова І.В., Холод В.В. Маркетинг підприємства: навчальний посібник, 2012 – С. 38.
3. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти: монографія, 2006 – С. 35.
4. Гринь В.І. Сутність та фактори конкурентоспроможності продукції сільськогосподарських підприємств, 2012 – С. 89.

Секція 7. Економіка та управління підприємствами

(за видами економічної діяльності)

Алфьорова А.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня

*спеціальності «Міжнародні економічні відносини»**

Поліський національний університет

**ПРІОРИТЕТИ ТА СТРУКТУРА ТОРГІВЛІ ДО ЄС (НА
ПРИКЛАДІ ІП «ЄВРОГОЛДІНДЕСТРІЗ ЛТД»)**

Європейський Союз (ЄС) – надважливий партнер у сфері розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України. На сучасному етапі форсування і функціонування товарного простору – ЄС виступає як найпотужніший фінансово-економічний центр у світі, ринок якого є найбільшим за обсягами впливом на стан світової торгівлі. Конкурентною перевагою європейського ринку є посилені вимоги щодо забезпечення високих стандартів якості та безпечності товарів і послуг.

Прикладом тривалих торговельних зв'язків з ЄС та відповідності продукції стандартам якості є підприємство з іноземними інвестиціями «ЄвроголдІндестріз ЛТД» - компанія світового рівня, що розташована в м. Житомирі. Основна мета підприємства - задоволення потреб споживачів у високоякісній продукції побутового сегменту ринку, яка відповідає вимогам та нормам європейського ринку.

Підприємство є основним учасником зовнішньоекономічних відносин, як експортер, так і імпортер матеріалів, обладнання, послуг, що дозволяє виробляти продукцію високої якості та реалізувати дані товари на українському та європейському ринках. ІП «ЄвроголдІндестріз ЛТД» проводить господарські операції з покупцями, стабільно співпрацює з

*Науковий керівник – проф. Зінчук Т.О.

іноземними постачальниками, виконавцями послуг та робіт, імпортуючи матеріали, обладнання, роботи та послуги, які є необхідними для якісного впровадження господарської діяльності.

Підприємство здійснює експортно-імпортну діяльність з тими країнами-членами ЄС, з якими співпраця дозволяє зменшити витрати на перевезення товарів та митне оформлення. Це стає привабливим для подальшої співпраці між ними.

Структура зовнішньоекономічної діяльності підприємства (табл. 1.) свідчить про покращення обсягів діяльності протягом останніх трьох років.

Таблиця 1

Структура зовнішньоекономічної діяльності П «ЄвроголдІндестріз ЛТД» за 2018-2020 рр.

Показник	Од. виміру	Рік			
		2018	2019	2020	2020 р.,- до 2018 р.
Обсяг експорту	тис. дол. США	23 569	23 798	25 898	+109,8
Обсяг імпорту	тис. дол. США	15 043	13 286	16 901	+112,5
Зовнішньоторговельний оборот (ЗТО)	тис. дол. США	38 612	37 084	42 799	+110,8
Зовнішньоторговельна сальдо	тис. дол. США	8 526	10 512	8 997	+105,5
Питома вага експорту у ЗТО	%	61,0	64,1	60,5	- 0,5
Питома вага імпорту у ЗТО	%	38,9	35,8	39,4	+0,5

Джерело: складено автором за даними звітності підприємства.

Так, обсяг експорту у 2020 р. склав 25 898 тис. дол. США, що перевищив обсяг 2018 р. на 2,3 тис. дол. США. Обсяг імпорту на 2020 р. – 16 901 тис. дол. США, що на 1,8 тис. дол. США більше, ніж у 2018р. Зовнішньоторговельний оборот за період 2018-2020 рр. збільшився на 4,2 тис. дол. США. З такими показниками зовнішньоторговельне сальдо у порівнянні з попередніми роками теж збільшилося на 471 дол. США. Отже, відхилення цих показників теж збільшилось. Питома вага експорту у 2020 році зменшився на 0,5%, а питома вага імпорту навпаки збільшилась на 0,5%.

У структурі зовнішньоекономічних операцій обсяги експорту перевищують обсяги імпорту, а тому сальдо з кожним роком збільшується у позитивний бік, що свідчить про стабільну позицію підприємства на ринку, а також збільшення відрахувань у вигляді податків до бюджету країни, а також підвищення рівня конкурентоспроможності товарів.

Виробництво готової продукції є складним господарським процесом, який вимагає постійного удосконалення і відповідних інноваційних впроваджень та інвестиційних вливань. Незважаючи на те, що в 2020 р. підприємство не розширило асортимент нових товарів, виробничий процес спрямовувався на інноваційний розвиток.

Товарна структура експорту підприємства (рис. 1) характеризується переважно достатньо високою питомою вагою таких трьох товарів як прасувальні дошки (47%), сушарки (32%) та драбини (21%), решта (5%) - брухт, залишений після виробництва.

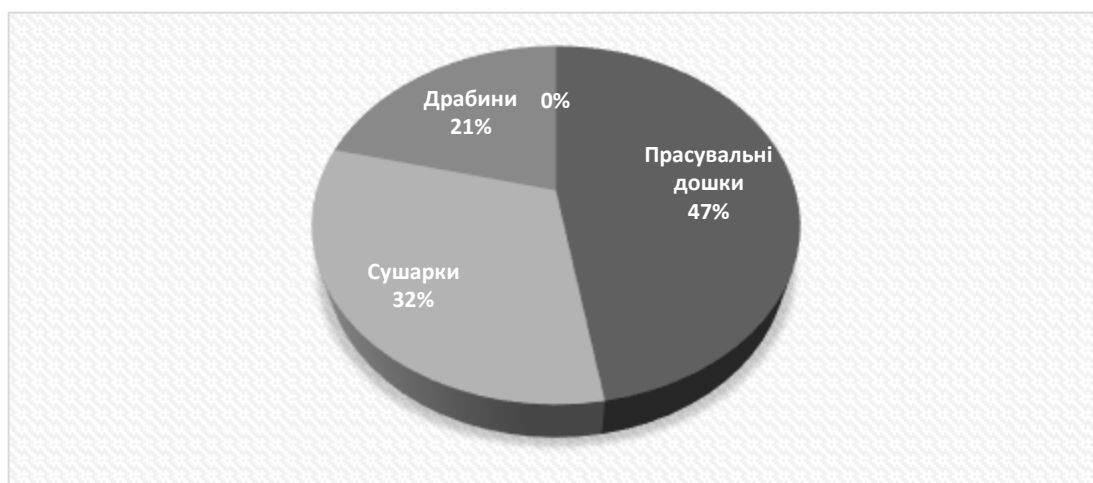

Рис.1. Товарна структура експорту ІІІ «ЄвроголдІндестріз ЛТД» за 2020 р.

Джерело: розраховано автором на основі даних підприємства.

Товарна структура імпорту (рис. 2) характеризується високою питомою вагою таких товарів як листи металу (35%), фарба (30%), тканина (20%) та деталі для обладнання (10%) та саме обладнання (5%). За допомогою цих основних імпортованих ресурсів виробляється заданий обсяг експортованої продукції.

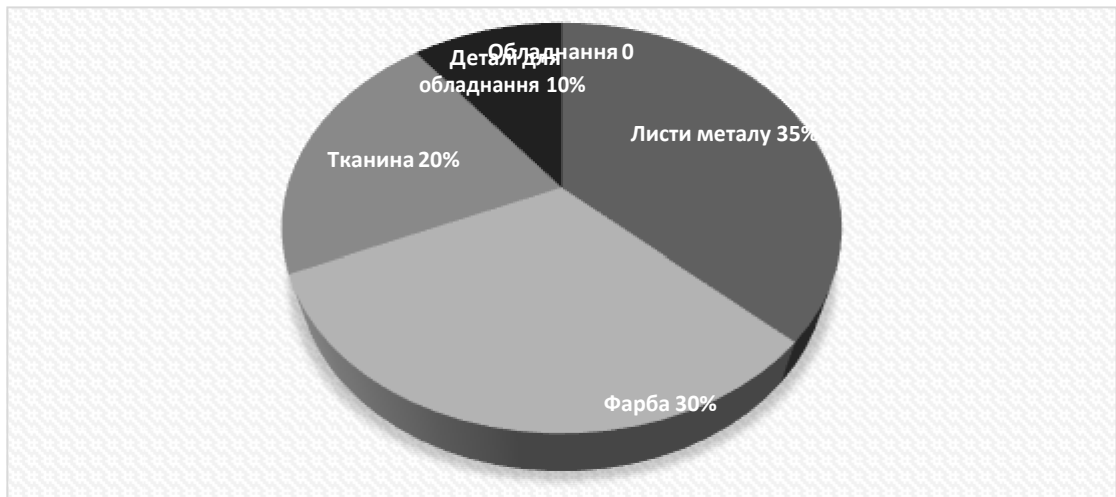

Рис.2. Товарна структура імпорту ПП «ЄвроголдІндестріз ЛТД» за 2020 р.

Джерело: розраховано автором на основі даних підприємства.

Основною проблемою ПП «ЄвроголдІндестріз ЛТД» на даний час є просування своєї продукції на ринок. Для вирішення цієї проблеми підприємству необхідно збільшувати попит на вироби, які є товарами тривалого використання як на національному так і на міжнародному ринках.

Підприємство має можливість розширити свій асортименту товарної продукції за допомогою диверсифікації виробів. Диверсифікація дає змогу підприємству «триматися на плаву» при складній економічній кон'юнктурі за рахунок випуску широкого асортименту продукції та послуг [5]. Вона є альтернативним розвитком, що дозволяє отримати додаткові економічні вигоди в умовах ринкової кон'юнктури [6]. Це дасть можливість підвищити продуктивність, щоб стати більш активним учасником зовнішньоекономічної діяльності на європейському ринку, а також збільшити кількість покупців або сформувати позитивний імідж підприємства. Якщо ж підприємство ефективно використає цю можливість, то зможе знизити загрози для діяльності свого виробництва, або взагалі усунути їх.

ПП «ЄвроголдІндестріз ЛТД» - виробник високоякісної та рекомендованої продукції у різних країнах світу, особливо у Європейському Союзі. Воно не скорочує темпи свого розвитку та випуску продукції навіть у

період світової економічної кризи 2020 р. Це свідчить про чітку організацію управління та здійснення стратегій діяльності підприємства.

Список літератури:

1. Зовнішня торгівля України з країнами Європейського Союзу [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/4460/1/Visn_SNAU_2_31_2011_392-396.pdf
2. Офіційна сторінка ІП «ЄвроголдІндестріз ЛТД» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eurogold-industries.com/>
3. Аналіз динаміки обороту зовнішньоекономічних зв'язків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/12991010/ekonomika/analiz_dinamiki_oborotu_zovnishnoekonomichnih_zvyazkiv
4. Головне управління статистики у Житомирській області [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.zt.ukrstat.gov.ua/>
5. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.evd-journal.org/download/2011/2011-3/Ek_visnyk_3_2011-18-21.pdf
6. Диверсифікація як метод підвищення економічної ефективності підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2018/5.pdf

Зайончковський В'ячеслав Павлович

Група ЕП-19-1ск

Поліський національний університет

Науковий керівник – Валінкевич Наталія Василівна

НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кожне підприємство має не просто триматися на плаву або іншими словами виживати на ринку, а повинно мати стабільне функціонування, а також має постійно зростати економічно. Щоб забезпечити нас цією метою, ми повинні розробити високоефективну конкурентну стратегію, на основі якої в нас вийде створити та реалізувати конкурентні переваги.

Конкуренція – це ключове поняття, яке виражає саму суть ринкових відносин. Готовність суб'єктів економіки до конкурентної боротьби залежить від усвідомлення природи конкуренції, форм її прояву, методів конкурентної боротьби та чинників, що визначають ефективність господарювання суб'єктів економіки в такій боротьбі. В умовах існування значної кількості різних наукових підходів особливого значення набуває дослідження еволюції поглядів на конкуренцію, оскільки саме таким шляхом можна систематизувати рекомендації щодо підвищення рівня конкурентоспроможності як окремого економічного суб'єкта, так і економіки країни в цілому. Основні підходи до методології дослідження конкуренції та конкурентоспроможності закладені в працях таких економістів як І. Ансофф, Я. Базилюк, М. Портер, Д. Рікардо, А. Сміт, Й. Шумпетер, Р. Фатхутдінов. Різноманітні питання економічної конкуренції як суспільного економічного явища досліджено в працях Г. Азоева, Л. Антонюка, В. Геєця, А. Юданова та інших вчених [1]. На теперішній час існує велика різноманітність

конкурентних стратегій, які можуть бути представлені у вигляді класифікації, наведеної на (рис. 1).

Рис. 1. Види конкурентних стратегій

Джерело [2].

Основні фінансові показники господарської діяльності підприємства лісозаготівельної промисловості щороку зростають (табл. 1).

Таблиця 1

Основні фінансові показники діяльності підприємства за 2016 –2018 рр.

Показник	Рік		
	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	123591	131109	151997
Адміністративні витрати, тис. грн	4393	4506	5176
Витрати на збут, тис. грн	50586	25817	24050
Інші операційні витрати, тис. грн	50586	25817	24050

Джерело: розрахована автором на основі джерела [3].

Щоб покращити результати потрібно розробити функціональну стратегію для нашого підприємства, а саме механізм впровадження новітніх

технологій комплексного використання відходів. Запитаєте, чому саме відходів? Відповідь дуже проста. Основна проблема лісової промисловості – це безконтрольна вирубка лісів та вирішення необхідності скорочення втрат деревинної сировини в процесі заготівлі та переробки лісу.

Раціональне використання відходів є проблемою на теперішній час у зв'язку із наростаючими масштабами виробництва в лісозаготівельному комплексі, вона займає не саме останнє місце в системі ресурсозбереження.

Таким чином, можемо запропонувати купити підприємству нове обладнання, за допомогою якого, підприємство набуде швидше переробляти відходи, менш буде забруднюватися екологія і насамперед, це допоможе підприємству підвищити свій власний прибуток. Розрахунок потреби в інвестиціях для проекту наведено в (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок потреби в інвестиціях для проекту «Нові технології для переробки відходів деревини»

Напрямок витрат	Обсяги витрат, тис. грн	Джерела фінансування (власний та інвестиційний капітал)
Проектні роботи	225.15	Власний капітал
Машини та обладнання	184	Кредити банків
Монтажні та пусконаладжувальні роботи	415.75	Власний капітал
Товарно-матеріальні запаси	115.35	Кредити банків
Оборотні кошти	265.34	Власний капітал
Інші витрати пов'язані з організацією виробництва	500.5	Власний капітал
Всього необхідних інвестицій	1706.09	–

Джерело: розрахована автором на основі джерела [3]

Розширене відтворення ресурсно-виробничого потенціалу лісового господарства потребує нарощення інвестиційного забезпечення суб'єктів лісогосподарського підприємництва, оскільки на сьогодні надзвичайно повільно проходять процеси заміни фізично спрацьованого та морально застарілого лісозаготівельного та деревообробного устаткування.

У роботі наведено нове обладнання для підвищення продуктивності та прискорення переробки відходів, яке покращить умови самореалізації виробництва

Вся виручка від реалізації продукції за проектом наведена в (табл. 3.).

Таблиця 3

Розрахунок виручки від реалізації продукції за проектом «Нові технології для переробки відходів деревини»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Кількість переробленої продукції, м ³	22045,00	24249,5	26674,45	29341,89
Випущено продукції, тис., грн	2912,00	3203,2	3523,32	3875,65
Випуск з 1 м ³ , грн	132,1	145,31	159,84	175,82
Виручка від реалізації, тис., грн	576,00	633,6	696,96	703,93

Джерело: розрахована автором на основі джерела [3].

Загалом за розрахунками можна прослідкувати, що при покупці нового обладнання виручка від реалізації поступово буде збільшуватися на 10%, і вже в 2022 році зросте в півтора рази більше, якщо порівнювати з 2019 роком.

В сучасних умовах інвестиції є найважливішим засобом забезпечення технічного переозброєння виробництва, впровадження інноваційних технологій, і, таким чином, досягнення високого рівня ефективності виробництва. При здійсненні інвестиційної діяльності підприємства в першу чергу повинні подбати про інвестиційні ресурси.

Таким чином, проаналізувавши даний проект, нове обладнання полегшить роботу підприємства і збільшить прибуток, який ми бачимо в таблицях, прискорить виробництво на підприємстві і звісно підвищить конкурентоздатність ДП «Білокоровицький лісгосп».

Список використаної літератури

1. Сутність та роль конкуренції в ринковій економіці [Електронний ресурс] // Економіка і суспільство. 2016 р.
2. Горбашко Е.А. Управління конкурентоспроможністю 2014 р. 99с.
3. Фінансовий звіт ДП «Білокоровицький лісгосп» смт. Нові-Білокоровичі Житомирська область 2019 р.

Коценко Маріна Сергіївна

Аспірант 2-року навчання за освітньою програмою «Економіка»

Поліський національний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ У СВІТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Протягом останніх років в усьому світі набувають популярності традиційні методи ведення сільського господарства із повною відмовою від хімічних домішок, синтетичних добрив, генномодифікованих сортів насіння та отрутохімікатів. В свою чергу пропаганда здорового харчування та безпечного ставлення до навколишнього середовища все більше підвищує попит на товари органічного виробництва та зацікавленість населення не лише у органічних продуктах харчування, а й товарів щоденного вжитку (побутова хімія, косметика, БАДи, спеції і т.д.). Україна поступово «наздоганяє» країни Європи у популяризації вживання органічних продуктів та розвитку органічного виробництва. Перспектива проявляється не лише у пошуку нових методів заробітку, а й турботою про здоров'я нації та збереження ресурсів планети.

Останні 22 роки Міжнародним науково-дослідним інститутом органічного сільського господарства (FIBL) та партнерами по всьому світу проводиться опитування щодо стану виробництва органічної продукції в Європі та інших країнах світу [4]. Отримані дані публікуються у щорічному звіті, де містяться відомості: про кількість сертифікованих земель, відсоток органічних земель від основної кількості ґрунтів сільськогосподарського призначення, дані про вживання органічних продуктів по всьому світі. Результати таких звітів свідчать про зростання виробництва органічної продукції.

За даними звіту FIBL «Органічне сільське господарство у світі: ключові результати опитування FIBL щодо органічного сільського господарства у

всьому світі до 2021 року» 187 країн мають статистичні дані про органічне сільське господарство. Близько 72,3 млн. га сільськогосподарських угідь мають статус органічних, до них відносять і перехідні землі. 16 країн світу мають сьогодні більше 10% і більше таких земель, а 15 країн від 5 до 10 % (табл. 1). Якщо розглядати окремо по країнах, то слід зазначити, що Австралія з найбільшою кількістю органічних сільськогосподарських угідь (35,7 %), основу яких складає площа випасу. На другому місці— Аргентина, на третьому – Іспанія. Станом на кінець 2019 р. повідомлялося про 3,1 млн виробників органічної продукції, а ринок складає понад 106 млрд Євро [4].

Таблиця 1

Органічні сільськогосподарські угіддя (включаючи зони консервації) та частки регіонів у світовій органічній сільськогосподарській землі 2019

Регіон	Площа органічних сільськогосподарських угідь, га	Частка регіонів у загальній площі органічних сільськогосподарських угідь, %
Африка	2 030 830	2.8
Країни Азії	5 911 622	8.2
Європа	16 528 677	22.9
Країни Латинської Америки	8 292 139	11.5
Північна Америка	3 647 623	5.0
Океанія	35 881 053	49.6
По всьому світу	72 285 656	100

Джерело: розроблено автором на основі даних [4].

Протягом останніх десяти років площа органічних земель значно збільшилася, зокрема за період з 2018 по 2019 рік територія землі органічного господарства по всьому світі зросли на 1,6%. Досить велика кількість країн повідомила про значне збільшення території під органічне господарство. Так, Індія на 0,36 млн га (18%), Франція на 0,21 млн га (10,1%). Україна входить у десятку країн, де значно збільшилася кількість с/г органічних земель і складає на 0,16 млн. га, що становить 51% (рис.1). Також значно збільшилися органічні землі у Мексиці – майже на 0,12 млн га. Загалом з 1999 р. з 11 млн. га були органічними, а станом на кінець 2019 р. ця площа збільшилася у шість разів [4].

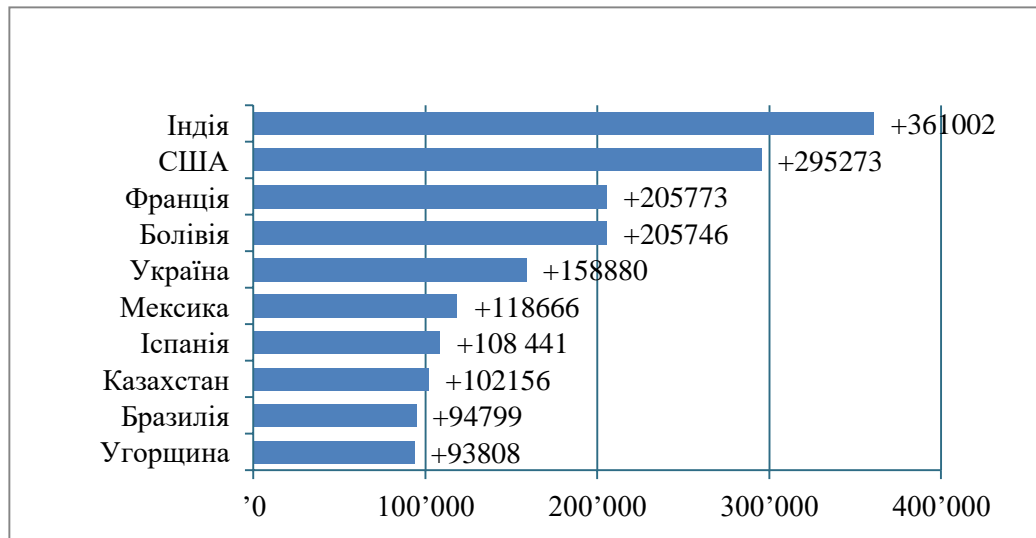

Рис. 1. Країни з найбільшим приростом органічних земель у 2019 р.

Джерело: побудовано автором за даними [4].

Збільшується не лише кількість сертифікованих земель, а й кількість операторів органічного виробництва. За даними FIBL станом на кінець 2019 року у світі нараховувалось 3,1 млн. виробників, зокрема найбільше їх нараховується в Індії (1млн 366 тис.), далі Уганда (210 тис.) та Ефіопія (203 тис.). В Україні на листопад 2020 року нараховувалося 722 оператори органічного виробництва. З 2000 року оборот органічної продукції у всьому світі збільшився у вісім разів. У 2019 році найбільшим ринком органічної продукції стали Сполучені Штати Америки, Німеччина та Франція. Найвище річне споживання органічних продуктів на душу населення зафіксоване в Данії (344 євро на 1 людину). Україна поки, на жаль, є однією з найменш розвинутих у даному плані – лише 0,30 євро на людину [4]. Споживання органічних продуктів спостерігається переважно у великих містах, а в малих населених пунктах або відсутня така продукція, або має велику ціну, а населення не є платоспроможним.

Розвиток органічного виробництва в Європі та у світі дав певний поштовх для України. По-перше, стрімкий ріст попиту в країнах Європи уже не може задовольняти усіх споживачів і Україна після входу до Світового економічного товариства збільшила свої можливості для постачання продуктів до країн Європи.

По-друге, відповідно до стратегічних цілей Сталого розвитку ведення господарства має відповідати певним принципам. Зокрема: забезпечення міцного здоров'я населення, досягнення продовольчої безпеки населення, збереження екосистеми та сталий розвиток сільських територій. Дотримання зазначених принципів у пріоритеті зможе сприяти розвитку органічного господарства та якості життя українців.

По-третє, турбота людей про своє здоров'я та навколишнє середовище щороку збільшується. Поступово змінюються харчові звички молоді та зароджується нова відповідальна культура споживання, в якій вживання продуктів має містити не лише задоволення потреби людини, а й зменшувати вплив на природу.

Розвиток органічного виробництва в Україні неможливий без втручання та підтримки держави. Протягом останніх років поступово розробляється ряд заходів щодо збільшення кількості органічних земель, виробників та збільшення споживання українцями екологічно чистої продукції. Першим кроком було затвердження та введення в дію Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [1]. Цей закон дає визначення понять органічне виробництво та органічна продукція; регламентує проведення сертифікації виробництва та збуту органічної продукції.

За даними Федерації органічного руху України, у 2019 році споживання органічних продуктів в Україні поступово стало збільшуватися і склало 36 млн євро. Найбільше у раціоні українців переважають органічні овочі. 21 жовтня 2020 р. Кабінетом Міністрів України розпорядженням № 1333-р. затверджена Концепція Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року [2], в якій підняті питання органічного овочівництва. У Розділі, де зазначено бажані результати виконання Програми очікується збільшення частки органічного овочевого ринку до 10 % [2].

Ще однією Постановою Кабінетом Міністрів України від 7 квітня 2021 року №315 було внесено зміни до пункту 3 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільськогосподарських виробників від 8 лютого 2017 року №77, доповнено пункт що стосується органічного виробництва та має таку редакцію «державну підтримку виробників органічної сільськогосподарської продукції» [3].

Органічне виробництво в Україні має великі перспективи для подальшого розвитку. Лише за підтримки держави агровиробники зможуть поступово розвивати та нарощувати потужності виробництва і не лише поставляти свій товар для країн Європи та світу, але і зможуть зменшити собівартість готової продукції, що підвищить рівень споживання органічних продуктів пересічними українцями.

Список використаної літератури

1. «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» Закон України. Електронний режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>.

2. «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва на період до 2025 року». Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. №1333. Електронний режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1333-2020-%D1%80#Text>.

3. «Про внесення змін до пункту 3 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників». Постанова Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2021 року №315. Електронний режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-2021-%D0%BF#Text>.

4. Органічне сільське господарство у всьому світі: ключові результати опитування FIBL щодо органічного сільського господарства у всьому світі до 2021 року». Звіт FIBL. Режим доступу: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2021/presentations.html>.

Кільницька Катерина Олексіївна
здобувач другого (магістерського) рівня

Азаров Михайло Віталійович
здобувач другого (магістерського) рівня

Кільницька Олена Сергіївна
к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва,
Поліський національний університет

ПОСТАЧАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ, ГАЗУ, ПАРИ ТА КОНДИЦІЙОВАНОГО ПОВІТРЯ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГАЛУЗІ

Енергетична галузь України представлена комплексом різнотехнологічних підприємств, установ, організацій, що мають стратегічне значення для забезпечення стійкого розвитку національного господарства. Від її стану, тенденцій змін, динаміки розвитку, цінової політики залежать економіка усіх галузей та сфер діяльності національного господарства. Згідно Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України за останні 4 роки кількість підприємств у цій галузі збільшилась майже у 2 рази: з 3155 юридичних осіб у 2017 р. до 6087 у 2020 р. [4, с. 231]. Водночас середньооблікова чисельність штатних працівників підприємств з постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря навпаки зменшилась з 320 тис. осіб у 2017 р. до 284 тис. осіб на початок 2020 р., тобто менше на 36 тис. осіб або 11,2 % [4, с. 60]. Це свідчить про зростання конкурентного середовища підприємств енергетичної галузі та збільшення рівня їх фондоозброєності.

«Україна належить до енергодефіцитних країн з низьким рівнем самозабезпечення енергетичними ресурсами. Водночас національна економіка є надзвичайно енергозатратною – питома вага вартості енергоресурсів у ВВП країни у 2,7-3,1 рази вище, ніж у високорозвинутих країнах світу» [1]. Наразі за рахунок модернізації вітчизняних енергетичних підприємств сучасними інноваційними технологічними засобами та

обладнанням ситуація покращується. За офіційними даними Держкомстату вартість основних засобів підприємств з постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря в Україні збільшилась з 796,5 млрд грн у 2016 р. до 1719,1 млрд грн у 2019 р., тобто за 4 останні роки більше у 2,15 рази [4, с. 233].

За даними Державного комітету статистики України [2], постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – це галузь промисловості, яка у 2020 році виробила продукції та послуг у фактичних цінах реалізації на суму 122,8 млрд. грн. Це становить 2,9 % валового внутрішнього продукту країни (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка валового внутрішнього продукту (ВВП) у розрізі основних галузей України поквартально у 2020 р., у фактичних цінах, млн. грн.

Галузь	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал	У цілому за рік	Частка галузі у ВВП, %
Сільське, лісове та рибне господ.	24006	30137	158417	176166	388726	9,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	39810	40325	48149	62059	190343	4,5
Переробна промисловість	85142	97979	113219	128727	425067	10,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	32697	32261	28603	29191	122752	2,9
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	3410	4298	4556	4187	16451	0,4
Будівництво	16618	22342	31213	50101	120274	2,9
Сфера послуг	652368	647998	779015	851108	2930489	69,9
ВВП	854051	875340	1163172	1301539	4194102	100,0
Продуктивність постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	26,12	27,13	40,67	44,59	34,17	X
Енергомісткість	0,038	0,037	0,025	0,022	0,029	X

Примітка: дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами Державної служби статистики України [2].

Галузева структура ВВП України, обчислена у фактичних цінах реалізації, свідчить про цифрову відповідність формування економіки розвинених країн світу. Найбільше товарів вироблено та реалізовано у сфері послуг – 69,9 %; у сільському, лісовому та рибному господарствах – 9,3 % і решта 20,8 % припадає на промислову продукцію. Недивлячись на складність діяльності суб'єктів господарювання в умовах карантину, поквартальний аналіз показників 2020 року свідчить про позитивні тенденції щодо ефективного використання та витрат енергетичних ресурсів в національному господарстві. Рівень виробництва ВВП у розрахунку на 1 грн. постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря збільшився з 26,12 грн у 1 кварталі 2020 р. до 44,59 грн. у 4 кварталі 2020 р. Середній показник в Україні за 2020 р. – 34,17 грн. Значні позитивні зміни спостерігаються при визначенні енергомісткості, що визначена нами як відношення загальної суми постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря у фактичних цінах реалізації до валового внутрішнього продукту за цим же методом оцінки. У 2020 р. енергомісткість національних товарів та послуг зменшилась. Так, у 1 кварталі 2020 р. на 10 грн виробленого ВВП витрачалось 3,8 грн енергетичних ресурсів, а у 4 кварталі цього ж року лише 2,2 грн. Середній показник в Україні за 2020 рік становить 2,9 грн. використаних енергетичних ресурсів на формування 10 грн виробленого ВВП.

У результаті встановлення карантину та запровадження посиленних протиепідемічних заходів в Україні у 2020 р. внаслідок поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, було змінено систему виробничих відносин та надання послуг. За офіційними інформаційно-аналітичними даними Державного комітету статистики України у період пандемії 2020 р. спостерігається зменшення діяльності усіх виробничих галузей, крім будівництва (табл. 2).

Таблиця 2

Зміна обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП) у розрізі основних галузей України поквартально за 2020 р., % до відповідного кварталу попереднього року, в постійних цінах 2016 р.

Галузь	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал	У цілому за рік
I. Виробнича діяльність					
Сільське, лісове та рибне господ.	-1,6	-28,9	-10,7	-8,3	-11,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	-4,5	-8,7	-0,7	1,5	-3,1
Переробна промисловість	-3,3	-14,4	-5,0	-0,9	-6,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-7,4	-3,9	1,9	6,4	-0,9
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	0,3	-11,3	-8,8	-1,3	-5,7
Будівництво	-3,9	-4,9	9,6	12,9	5,2
II. Сфера послуг					
Торгівля, ремонт	5,3	-5,9	9,8	10,9	4,9
Транспорт, склади, пошта	-10,2	-29,6	-12,7	-11,9	-16,4
Тимчасове розміщування і харчування	-11,9	-58,2	-22,3	-21,4	-28,5
Інформація та телекомунікації	2,8	-3,8	4,6	5,1	2,3
Фінансова і страхова діяльність	0,9	-5,8	5,3	4,2	1,2
Операції з нерухомим майном	2,6	-5,6	4,1	4,1	1,2
Професійна, науково-технічна діяльність	-1,4	-21,9	-11,9	-10,5	-12,0
Адміністративне та допоміжне обслуговування	-0,7	-22,4	-12,8	-12,7	-12,4
Державне управління, оборона, соціальне страхування	-1,5	-0,6	4,7	3,4	1,5
Освіта	-4,6	-3,8	-4,5	-6,3	-4,8
Охорона здоров'я, соц. допомога	-3,6	2,9	4,3	4,4	2,2
Мистецтво, спорт, розваги	-4,7	-20,7	-12,4	-12,7	-12,7
Інші види послуг	-16,5	-28,1	-26,5	-20,7	-23,1
ВВП	-1,2	-11,2	-3,5	-0,5	-4,0

Примітка: дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами Державної служби статистики України [3].

«Комплексне вирішення проблеми енергозбереження – один із найбільш вірогідних для України шляхів успішного подолання економічної та енергетичної криз, входження в європейську спільноту. Енергозбереження

дозволить нашій державі зменшити залежність її економіки від імпорту енергоресурсів, вивести з експлуатації низку генеруючих потужностей, провести технологічне переозброєння енергомістких галузей та структурну перебудову господарських комплексів, сформувати оптимальні рівні самоенергозабезпечення регіонів та галузей, створити вітчизняну галузь з випуску та впровадження конкурентоспроможного енергозберігаючого обладнання, суттєво обмежити вплив техногенних чинників на навколишнє середовище, забезпечити соціально-побутові потреби людини» [5].

Висновки та пропозиції. Аналіз основних тенденцій змін галузі з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря свідчить про те, що це стратегічна галузь не тільки промисловості, але й національного господарства країни в цілому. В умовах пандемії, згорання виробництва та зменшення реалізації продукції, робіт, товарів послуг 2020 року рівень валового внутрішнього продукту зменшився на 4 %, проте вищезазначена енергетична галузь зменшила свою діяльність лише на 0,9 %. Квартальні зміни показників 2020 року свідчать про позитивні тенденції щодо ефективного використання та витрат енергетичних ресурсів в національному господарстві. За 4 останні роки (протягом 2017-2020 рр.) вартість основних засобів підприємств з постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря в Україні збільшилась у 2,15 рази на фоні зменшення чисельності працівників на 36 тис. осіб або 11,2 %. Це свідчить про кадрову безпеку галузі і потребує розробки відповідної кадрової політики. Галузь з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря потребує оновлення цілей, завдань, стратегії і тактики, формування моделі подальшого інноваційно-інвестиційного розвитку, що спроможна адекватно та оперативно реагувати на ризики та виклики, що існують в теперішньому національному господарстві.

Використана література

1. Булгакова М., Приступа М. Енергозбереження в Україні: правові аспекти і практична реалізація [Електронний ресурс]. Рівне, 2011 р., 56 с. URL: <http://ecoclubrivne.org/>

2. Валовий внутрішній продукт за 2020 рік /сайт Державної служби статистики України: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_kv/vvp_kv_u/vvpf_kv2020u.htm
3. Зміна обсягу валового внутрішнього продукту за 2020 рік /сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/ind_vvp/ind_2020u.htm
4. Статистичний щорічник України – 2019 рік. За ред. І. Є. Вернера /сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf
5. Tkachuk V. I. Energy conservation as a strategic alternative of competitiveness enhancement of entities of agrarian concern / V. I. Tkachuk, N. I. Kravchuk, O. S. Kilnitska, K. V. Shevchuk // Економічний часопис-XXI. 2016. №160(7-8). С. 71-76. // [Електронний ресурс]. URL: <http://soskin.info/ea/2016/160-7-8/201617.html>

Левківський Є.В.

здобувач третього (доктор філософії)

освітньо-наукового рівня¹,

Поліський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ВЕРТИКАЛЬНО ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР

В умовах незворотності процесу глобалізації та прогресуючих тенденцій міжнародної інтеграції формуються умови для подальшого нарощення обсягів виробництва агропромислової продукції з метою експорту на світових товарних ринках та задоволення потреб населення у безпечних продуктах. Експортно-імпортні орієнтири створюють для агровиробників додаткові виклики щодо відповідності якості продукту діючим світовим і європейським вимогам, приводять до трансформаційних змін в системі зовнішньоекономічних відносин, посилюють ймовірність виникнення ризиків як політичного, так і економічного характеру. Однак, переваги експортної діяльності для підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності залишаються беззаперечними: масштабне нарощення обсягів виробництва та збуту, формування та підтримання ділового іміджу, можливість залучення міжнародного інвестиційного капіталу для подальшого розвитку.

Теоретико-методичні та методологічні засади формування експортного потенціалу підприємств, загальнонаукові методи та індикатори оцінки його використання широко розкриті в наукових працях вітчизняних вчених: Бутко М., Козік М. [2], Дугінця Г., Кучерявенко Г. [5], Лавріва І. [8], Шестакової О. [12]. На ключовій ролі, проблемах та перспективах експортного потенціалу аграрних підприємств з позиції глобалізації

¹Науковий керівник – доктор економ. наук, проф. О.В. Скидан

акцентують у своїх наукових дослідженнях такі вчені, як Грановська В. [3], Дудар Т., Галушак В.[4], Карасьова Н. [7], Яценко О., Невзгляд Н., Невзгляд А. [13] та інші.

Вагомість висвітлення проблем, пов'язаних із формуванням експортного потенціалу, динамічність та поглиблення рівня досліджень в аграрному ринковому середовищі у зв'язку із змінами, зумовленими пандемією та невизначеністю економічної ситуації, потребують проведення подальших досліджень значення вертикально інтегрованих структур в якості основних суб'єктів експортної діяльності.

Агрохолдингам належить 1/3 усіх земель сільськогосподарського призначення, які є лідерами у виробництві та реалізації продукції зернових, соняшнику, кукурудзи, свинини, м'яса птиці, олії, цукру та іншої. Тенденції виробництва агропродовольчої продукції свідчать про досить потужний експортний потенціал суб'єктів агробізнесу, завдяки якому досягається врівноваження платіжного балансу країни та розширення джерел експортної виручки. Експортний потенціал суб'єктів агробізнесу у науковій літературі визначають як здатність виробляти конкурентоспроможну агропродовольчу продукцію та здійснювати її реалізацію на зовнішніх ринках, не викликаючи загрози для внутрішніх ринків [9, 13]. Підґрунтям для посилення експортного потенціалу вітчизняних агровиробників є великий земельний фонд країни – 41,4 млн га сільськогосподарських угідь, родючі ґрунти та сприятливі кліматичні умови; позитивні тенденції щорічного нарощення обсягів виробництва за переважною більшістю видів продукції; достатня забезпеченість кваліфікованими спеціалістами у сфері аграрного виробництва і сучасних технологій, переробки та логістики.

Про важливу роль аграрного сектора в економіці переконливо свідчить аналіз останніх статистичних показників. Зокрема, виробництво сільськогосподарської продукції у 2019 р. склало 10 % ВВП економіки України, експорт агропромислової продукції забезпечив у бюджет країни

надходження 22,1 млрд. дол. США, з яких 12,9 млрд. дол. США отримано від реалізації продуктів рослинного походження, 1,3 млрд дол. США від реалізації живих тварин і продуктів тваринного походження. Впродовж останніх років на світовому ринку продовольства Україна зайняла лідируючі позиції з експорту соняшникової олії та шроту (1-е місце у світовому рейтингу), ячменю та ріпаку (2-е місце), жита та сорго (3-є місце). Обсяги експорту продовольчих товарів було нарощено до 22,1 млрд дол. США (на 18,8 % у порівнянні з 2018 р.), з них 13,1 млрд. дол. США отримано від експорту кукурудзи (5,2 млрд. дол. США), рослинної олії (4,3 млрд. дол. США) та пшениці і жита (3,7 млрд. дол. США) [4, 6].

Аналіз обсягів експорту основних видів аграрної продукції (табл. 1) свідчить про певні зміни у структурі експорту.

Таблиця 1

Обсяги експорту аграрної продукції у період 2016-2019 рр., тис. тонн

Види продукції	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р. до 2016 р., %
Пшениця і сумішпшениці та жита	21500	17775	16200	21000	97,7
Ячмінь	5300	4900	3700	3692	69,7
Соя	2900	2500	2500	2800	96,6
Кукурудза	21500	18500	29500	30500	141,9
Соняшник	200	35	100	60	30,0
Олія	4842	5350	5800	6350	131,1
Яйця	51	89	108	137	268,6
Молоко	10,5	14,1	20,8	25,2	240,0
Масло	12,1	30	121	18,3	151,2
Курятина	242	271	329	414	171,1
Свинина	3,7	4,9	1,8	3	81,1
Яловичина	44,6	12,3	41,8	50	112,1
Баранина	0,01	0,15	0,12	0,24	2400,0

Джерело: наведено і розраховано за даними Державної служби статистики України [6].

Передусім, досить суттєвим є нарощення обсягів експорту кукурудзи (на 41,9 %) та рослинної олії (на 31,1 %). Серед продукції тваринництва суттєві зміни спостерігаються в обсягах експорту курячих яєць (зростання у 2,69 рази), молока (у 2,4 рази), вершкового масла (на 51,2 %) та курятини (на 71,1 %), баранини (з 10 т у 2017 р. до 239 т у 2019 р.).

Варто відмітити, що географія вітчизняного експорту продовольчої продукції досить широка. Зокрема, у 2019 р. ключовими експортерами яловичини стали Білорусь (84,9 % загального експорту) та Туреччина (13,9 %); свинини – Гонконг (33,0 %), Об'єднані Арабські Емірати (28,7 %), В'єтнам (26,4 %) та Ангола (5,9 %); молока – Республіка Молдова (40,8 %), Лівія (19,4 %), Філіппіни (13,29 %), Грузія (14,3 %) [6]. Сприятливі умови для функціонування ринку експорту товарної продукції вітчизняного аграрного бізнесу забезпечено в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, її економічної частини – Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) [11]. Проте, недостатній рівень конкурентоспроможності вітчизняної продукції на європейському ринку спричиняє проблеми макрота мікророзміру, до яких відносяться: низький рівень ефективності галузі сільського господарства порівняно з країнами-членами ЄС; невідповідність структури українського експорту попиту з боку європейського ринку; невисоку частку підприємств, сертифікованих за міжнародними стандартами [13].

Окремими перевагами агрохолдингів на світовому ринку є їх відносна стійкість проти зовнішньоекономічних ризиків, що ґрунтується на диверсифікованості товарів, обсягах угод, контрагентів тощо. Зазначені переваги підтверджує практика вітчизняного експорту, оскільки основні експортні потоки забезпечують переважно великі підприємства, які входять до складу агрохолдингів і лише окремі з товаровиробників ведуть самостійну експортну діяльність (табл. 2).

Таблиця 2

**Частка аграрних підприємств на ринках тваринницької продукції,
2019 р., %**

Експортер	Частка ринку, %	Експортер	Частка ринку, %	Експортер	Частка ринку, %
Свинина		М'ясо яловичини		Молоко	
ПрАТ "АПК-Інвест"	65,8	ТОВ «Козятинський м'ясокомбінат»	14,0	Вінницький молочний завод «Рошен»	11,3
ТЗОВ "Євро-Комерс"	29,7	ТОВ «Агро-продукт»	10,0	ТОВ «Люстдорф»	6,6
ТОВ "Глобинський м'ясокомбінат"	1,6	ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»	8,0	Андрушівський маслосирзавод	4,7
ТОВ "АМТЕК Трейд"	1,3	ПП «Рачин м'ясопром»	5,0	Яготинський маслозавод	4,5
ТОВ "Альфа ФУД Трейд"	0,9	ТОВ «Конотоп м'ясо»	4,0	Молочна компанія «Галичина»	3,9
ТОВ "ФудЛоджистік"	0,4	ТОВ «Пустомити м'ясо»	3,0	ПрАТ «Вімм-білль-данн Україна»	3,7

Джерело: згруповано та наведено за даними [1].

Серед наведених підприємств у трьох секторах продовольчого ринку присутні компанії агрохолдингів «Кернел», МХП, «АПК-Інвест», «Хлібодар» та інших, що підтверджує їх значну впливовість на загальному ринку експорту України. Як результат, володіючи необхідними ресурсами та потужностями, вітчизняні агрохолдинги за рахунок участі у зовнішньоекономічних операціях, значно розширюють ринки збуту і, відповідно, обсяги виробництва. Так, частка виручки від експорту у складі консолідованого чистого доходу окремих агрохолдингів за період 2016-2019 рр. становила від 47,8 до 80 % (рис. 1). Зазначені агрохолдинги, як і більшість інших, спеціалізуються на виробництві та, відповідно, експорті продукції конкретного вузькотоварного сегменту ринку. Наприклад, МХП спеціалізується на галузі птахівництва та переробці м'яса, поряд з цим,

активно розвиваючи рослинництво, його експортні відносини охоплюють країни СНД, ЄС та країни Близького Сходу; компанія «Кернел» є найпотужнішим виробником олії, експортуючи її у понад 60 країн світу; «Астарта» експортує цукор, кукурудзу та соєве масло; ключовими експортерами молока є підприємства агрохолдингу «ІМК». Науковці визнають, що «незважаючи на певні відмінності у спеціалізації агрохолдингів, умовах їх формування й функціонування, більшість з них мають багато спільних рис, що характеризують їх як високотехнологічні, маркетингоорієнтовані, інвестиційноактивні господарські утворення, які динамічно розвиваються» [4].

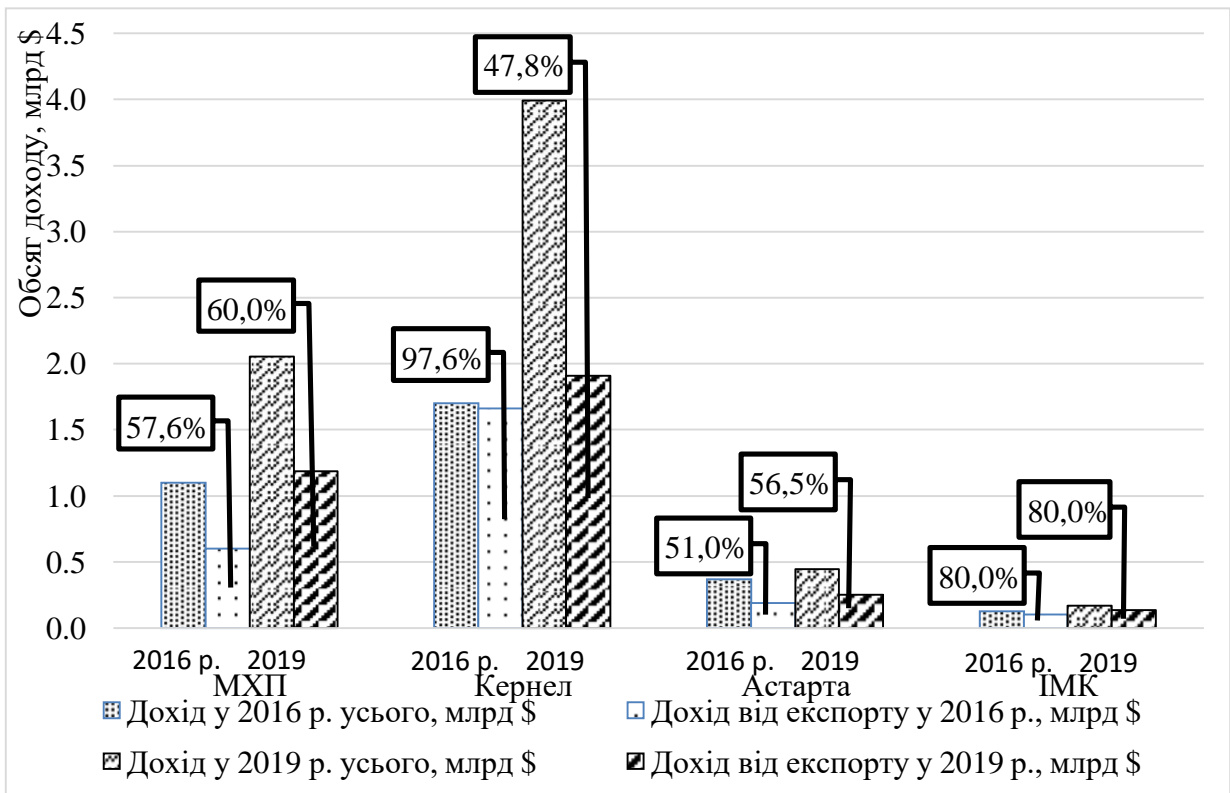

Рис. 1. Обсяги чистого доходу, виручки від експорту та частка експорту у загальному доході агрохолдингів у 2016 та 2019 рр.
Джерело: згруповано та наведено за даними [10].

Крім того, впродовж останніх років агрохолдингами значно нарощено площі органічних угідь та поливних земель, впроваджено низку біогазових проектів, які додатково підвищують їх значення в нарощуванні експортного

потенціалу. За таких умов, а також, враховуючи квоти на експорт продукції, що діють у відповідності до Угоди про ПВЗВТ, лише високорозвинені вертикально інтегровані підприємства, як такі, що самостійно забезпечують усі необхідні складові виробництва, зберігання, переробки, транспортування та експорту агропродовольчої продукції, здатні ефективно управляти своїм експортним потенціалом і здійснювати зовнішньоекономічну діяльність.

Список використаних джерел

1. Агробізнес України :інфографічний довідник 2019/20 МР. *Latifundist.com*.URL: <https://agribusinessinukraine.com/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2020/> (дата звернення 24.12.2020).
2. Бутко М., Козік М. Методологія оцінки ролі експортного потенціалу в економічному розвитку регіону. *Економіст*. 2015. № 10. С. 8-11.
3. Грановська В. Г. Експортний потенціал аграрних підприємств України як індикатора їх конкурентоспроможності. *Агросвіт*. 2018. № 6. С. 32-39.
4. Дудар Т.Г., Галушак В.В. Агрохолдинги у системі агропромислової інтеграції, оцінка їх потенціалу та ринкових позицій. *Інноваційна економіка*. 2011. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/12856> (дата звернення 20.12.2020)
5. Дугінець Г.В., Кучерявенко Г. В. Показники оцінки рівня розвитку експортного потенціалу регіону. *Економічний простір*. 2012. № 68. С. 68-73.
6. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу: архів 2016-2019 рр. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 04.01.2021).
7. Карасьова Н. А. Методологічні особливості дослідження експортоорієнтованої діяльності. *Бізнес Інформ*. 2019. №7. С. 154-160.
8. Лаврів І. Методика дослідження експортного потенціалу аграрних підприємств. *Економіка і організація управління*. Зб. наук. праць Донецького національного університету. 2016. №4 (24). С. 288-294.
9. Орел В. М., Макода С. Л., ХаньСіньмень Організаційно-економічний механізм управління розвитком експортного потенціалу аграрних підприємств. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 2. С. 40-47.
10. ТОП-15 позицій українського експорту аграрної продукції. *Landlord*. URL : <https://landlord.ua/rejtingi/top-15-pozytsii-ukrainskoho-eksportu-ahrarnoi-produktsii/> (дата звернення 26.12.2020)
11. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Україна, Європейський Союз [...]; Угода, Список. Міжнародний документ від 27.06.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 06.01.2021).
12. Шестакова О. А. Методичні аспекти оцінювання експортного потенціалу підприємства. Вісник НТУ “ХПІ”. Серія: *Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства*. Харків: НТУ “ХПІ”. 2013. № 7(981). С. 170-178.
13. Яценко О.М., Невзгляд Н.Г., Невзгляд А.Г. Розвиток експортного потенціалу аграрного сектора економіки України в умовах глобалізації. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. №3 (80). С. 39-48.

Melnik Natalia, pracownik naukowy,

Koval Andrii, aspirant

Instytut Agroekologii i Gospodarki Środowiskowej Państwowej Akademii Nauk

Rolniczych (NAAS), Kijów, Ukraina

NATURALNE I ANTROPOGENICZNE ZMIANY TORFOWYCH GLEBW PROCESIE ICH DŁUGOTRWALEGO ZASTOSOWANIA

Na Ukrainie istnieje około 3,3 mln ha ziemi osuszonej, większość której jest zlekalizowana w północno-achodniej i północnej części Polesia; około 1 mln ha – osuszone torfowiska zajmują. Prędkość procesu utworzenia torfowiska w warunkach naturalnych w zakresie od 0,5 do 2,5 mm rocznie.

Obecnie, na etapie rozwoju rolnictwa, jednym z najważniejszych czynników kreowania efektywnej ekonomicznie i stabilnej produkcji pasz jest racjonalne wykorzystanie wysuszonej gleby. Głównym celem jest zebranie najtańszych i wysokiej jakości produktów z każdego hektara, wyprodukowanych przynajmniej przy minimalnym zużyciu materii organicznej [1].

Obecnie istnieje wyraźna tendencja do pogarszania się właściwości chemicznych regeneracji gleby. Intensywne procesy zakwaszania, mokradła i nawilżanie wtórne, obszary odwodnienia, deflacja, eksploatacja organicznych materiałów.

Reforma sektora rolnego doprowadziła do tego, że wyschnięte reliefy dużej liczby baz charakteryzują się łagodnym krytycznym stanem rekultywacji. Użytkownicy gruntów we wszystkich formach własności są odpowiedzialni za efektywne wykorzystanie wysuszonego gruntu, a nie za zawieranie umów z gospodarką wodną i służbami technicznymi.

Intensywny rozwój prac regeneracyjnych na terenach podmokłych na Ukrainie doprowadził do nasilenia niektórych negatywnych procesów w

środowisku naturalnym wysuszonego, faktycznie wysuszonego torfu, deflacji, zmian w okresach przepływu i nie tylko. Teoretyczne i praktyczne podstawy odwiecznej nauki muszą odpowiadać naturalnym i ekonomicznym warunkom psychiki 3]. W połowie okresu rolniczego gęstość gleby w długim okresie wzrosła z 0,21 do 0,34 g / cm

Wrotacjizlatłakaokreswziąłniewielki spadek gęstości odsączone gleby torfowe i zagęszczenie gleby wzrosła z 0,21 do 0,35g/cm , jazdy w rotacji 6 pola wieloletnich traw znacznie zmniejszą zagęszczenie odsączone glebytorfowej, w tymobrotie gęstośćglebywzrosły o0,13g/cm³.

Podczas monitorowania wskaźniki agrochemiczne parametrów długotrwałego użytkowania rolniczewysuszonych torfowiskprawie żadnego wpływu na treśćbrutto formy całkowitego azotu, fosforu i potasu.

Agrochemicznych obserwacje sugerują, że długotrwałego użytkowania rolnicze prawie nie wpływa na go dostępności glebiebrutto azotu i potasu, sprawdzoneznaczący zwiększenie fosforu–w stosunku donieużytkównejglebyich liczba wzrosła w 2 razy.Zgodnie z prawnych i gospodarczychoceny stanuglebbadanych glebtorfowychoceniano jako takie, które są średniąważoną w stanie przed kryzysu [3].

Nawysuszonych torfowiskachobszarów badawczyca dopłodozmian różną intensywnością nasycenia wieloletnich trawcelulolitycznadziałalnościwzrasta. Tempo destrukcjiłóżna intensywnewpielenieplodozmianie,ipod wieloletnimi trawami zwolnił jej rozkład prawie 4-krotnie. Tak,osuszeniegleb torfowychi intensywnewykorzystanie mają wpływ na ogólny kierunek ich ewolucja.Nagromadzenieglebytorfowejzmienia się rozkładem i stopniowym zużyciem. Zmiana procesów glebowych prowadzi do osiadania torfów,zmniejszenie ich zdolności, i często do pełnego zniknięcia i wychodzenia do powierzchni bazowych skał mineralnych. Opracowanie kompleksowego gospodarowania i środków rolno-środowiskowych,skierowany do poprawy właściwości fizyczno-wodnej wysuszonych torfowisk,

zwiększenie produktywności gruntów rolnych i żyzność gleby powinno być priorytetem w zarządzaniu produkcją rolną na nich.

Używana literatura

1. Стариков Х.Н. Увлажнение осушенных торфяников / Х.Н. Стариков. – М.: Колос, 1927. – 297 с.
2. Слюсар І.Т. Фосфорно-калійний режим торфових ґрунтів Полісся / І.Т. Слюсар, О.П. Соляник, О.М. Гера, В.О. Сорбенюк, Л.О. Різник // Зб. наук. праць ННЦ "Інститут землеробства УААН". – К.: ЕКМО, 2009. – Вип. 4. – С. 17-23.
3. Коваль С. І. (2016) Трансформація торфових ґрунтів Західного Полісся в процесі їх використання/ *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування* (3(75

Рожков О.О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня

Спеціальності 292 «Міжнародні економічні

*відносини»**

Поліський національний університет

ПРОБЛЕМА ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ (НА ПРИКЛАДІ АГРОХОЛДИНГУ «СІГНЕТ»)

В умовах постійних та динамічних змін, непростой економічної ситуації пов'язаною з пандемією і рецесією глобальної економіки, надзвичайно важливим питанням для вітчизняної економіки є майбутній шлях розвитку аграрного сектору, як ключової та стратегічно важливої галузі України. Аграрний сектор являє собою саме ту галузь, яка надає Україні можливості виходити на провідні позиції з експорту, отримувати значні валютні надходження, розвивати споріднені галузі. З одного боку, аграрний сектор є незбалансованим та спеціалізованим на виробництві в основному продукції рослинництва, з іншого, це відкриває можливість переливати капітал та розвивати ті галузі, які недостатньо розвиваються. Саме тому, постає питання, як покращити стан сільського господарства з позиції ефективності розвитку.

Питанням ролі агрохолдингів в структурі експорту та проблемою диверсифікації їх діяльності на міжнародних ринках, а також пошуком шляхів вирішення цієї проблеми, займалися такі науковці як: Ходаківська О.В. та Могильний О.М. [11], Месель-Веселяк В.Я. [8], Кордоба О. М. [6], Мельник Н.Б. [7], Кирилов Ю. Є. [5], Ткачук В. І. [10], Германюк Н.В. [1], Данкевич В.Є. [2], Зінчук Т.О. [4] та інші.

*Науковий керівник – проф. Зінчук Т.О.

Важливим аспектом є те, щов основному аграрний сектор орієнтований на експорт сировинної продукції рослинного походження, яку експортують, як правило, вертикально інтегровані структури - агрохолдинги. Така тенденція в сільському господарстві має тривалий період, адже саме агрохолдингам вигідніше вирощувати ті види продукції, які мають найбільшу рентабельність. Саме за цією причиною, основу українського експорту становлять зернові та олійні культури (табл. 1).

Таблиця 1

**Частка основних продуктів рослинного походження в товарній
Структурі експорту України за 2015-2020 рр., %**

Продукти рослинного походження	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.
Овочі	0,3	0,4	0,5	0,5	0,4	0,3
Їстівні плоди та горіхи	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5
Зернові культури	15,9	16,7	15,0	15,3	19,2	19,1
Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Насіння і плоди олійних рослин	3,9	4,2	4,8	4,1	5,1	3,7
Рослинні матеріали для виготовлення	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Всього	20,9	22,2	21,3	20,9	25,7	24

Джерело: дані Державною службою статистики України 3].

Експорт України в основному орієнтований на рослинну продукцію (табл.2), яка має високу рентабельність, саме тому щорічно частка експорту продукції рослинного залишається на рівні 20-25%. Важливим пунктом є те, що значну частку становлять зернові культури приблизно 15-20%; експорт насіння і плодів олійних рослин в середньому 4-5%; виробництво жирів і олії 9-12%.

Таблиця 2

Частка жирів та олії тваринного або рослинного походження в товарній структурі експорту в Україні за 2015-2020 рр.

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.
Обсяг експорту, тис. дол США	3299799,1	3962975,8	4605666,2	4496511,0	4732237,5	5759599,1
у % до загального обсягу	8,7	10,9	10,6	9,5	9,5	11,7

Джерело: дані Державної служби статистики України [3].

Важливо визначити те, що основу вироблених та експортованих жирів та олії – це продукти рослинного походження, а саме соняшникова та ріпакова олія. Отже, невелика група товарів рослинного походження складає майже третину українського експорту, що свідчить про основні пріоритети агрохолдингів – спеціалізація на окремих видах продукції.

Агрохолдинг «Сігнет», який є предметом аналізу, також спеціалізується на виробництві типових експортованих видів рослинної продукції, а саме: кукурудзи, сої, озимої пшениці, цукрового буряку. Тобто відслідковується така ж сама тенденція, як з іншими підприємствами, а саме виробництво високорентабельної продукції, яка здебільшого орієнтована на подальший експорт. При цьому підприємство намагається з кожним роком досягти ще більшої рентабельності продукції (табл. 3).

Таблиця 4

Рентабельність основних сільськогосподарських культур в агрохолдингу «Сігнет», %

Види продукції	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.
Кукурудза	129	130	132	134	142
Соя	125	126	125	130	128
Цукровий буряк	111	113	112	110	114
Озима пшениця	115	118	0	117	119

Джерело: дані надані підприємством [9].

Проте слід відмітити, що серед активів компанії є цукровий завод, потужність переробки цукрових буряків якого становить 2800 тонн на добу. Наявність цукрового заводу забезпечує вертикальну інтегрованість напрямів

діяльності компанії від вирощування буряка до виробництва цукру. Отже, підприємство у своїй діяльності урізноманітнює його різними шляхами. Також напрямом діяльності підприємства є елеваторні послуги. В активах підприємства є два елеватори силосного типу у с. Андрушки та с. Козятин. Елеватор у с. Андрушки дає можливість одночасно зберігати 60 тисяч тонн зернових, при цьому приймати 5500 тонн кукурудзи щоденно та відвантажувати на залізничні вагони 2500 тонн щоденно. Елеватор у с. Козятин має можливість одночасно зберігати 36 тисяч тонн зернових. Важливо відмітити те, що підприємство займається тваринництвом, а саме тримає поголів'я ВРХ у кількості 605 корів, що є нетиповим видом діяльності для агрохолдингу. На додачу важливим показником якості продукції є виробництво молока сорту «Екстра». Окрім того, холдинг використовує інтенсивний метод при розвитку тваринництва на своєму підприємстві.

Виходячи із прикладу діяльності агрохолдингу «Сігнет», можна узагальнити, що аграрні підприємства мають можливість диверсифікувати свою діяльність та продукцію, яку вони виробляють і експортують. Проте, є причини, які гальмують процес диверсифікації, як, наприклад, такі: - незацікавленість виробників у виробництві інших видів продукції, які можуть бути не настільки рентабельними; - недостатньо розвинене тваринництво, яке є не вигідним з економічної точки зору; - необхідність залучення великих коштів для розвитку нових галузей на підприємстві; - недосконалість інституційного супроводу щодо підтримки диверсифікованого аграрного господарювання; - відсутність системи заохочення процесу диверсифікації діяльності агрохолдингів.

Список використаної літератури

1. Германюк Н.В. Теоретико – методичні аспекти диверсифікації в сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2010. № 8. С. 25-29.
2. Данкевич В.Є. Диверсифікація діяльності високотоварних сільськогосподарських підприємств. *Вісник ЖНАЕУ*. 2010. №1, т.2: Екон. науки. С. 147-155.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Зінчук Т.О. Теоретично-методологічні засади диверсифікації сільської економіки в контексті європейського досвіду . *Економіка АПК*. 2011. №1. С. 27-34.
5. Кирилов Ю. Є. Роль та місце агрохолдингів в подальшому розвитку аграрного сектору економіки України. *Таврійський науковий вісник*. №87. С. 237-248.
6. Кордоба О. М. Диверсифікація фермерських господарств. *Економічний простір*. 2009. № 22/2. С. 204-205.
7. Мельник Н. Б. Цілі диверсифікації виробництва в сільському господарстві на пореформеному етапі його розвитку. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Івано-Франківськ. 2008. № 4 (2). С. 282.
8. Месель-Веселяк В.Я. Розвиток та ефективність організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві України. *Економіка АПК*. 2004. № 11. С. 19-24.
9. Напрями діяльності агрохолдингу «Сігнет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cygnet.ua/works/>
10. Ткачук В. І. Диверсифікація аграрного підприємництва : монографія / В. І. Ткачук. Житомир: ЖНАЕУ, 2011. С. 12-18.
11. Ходаківська О. В. Агрохолдинги України: аграрна політика та виклики в майбутньому. *Економіка АПК*. 2017. №6. С. 33–41.

Романюк Тетяна Миколаївна

студентка 4 курсу ОС «Бакалавр», спеціальності 051 «Економіка»

Ходаківський Володимир Миколайович

науковий керівник, к.е.н., доцент

Поліський національний університет

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Структуризація ризиків інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств набуває особливої актуальності в умовах поширення пандемії COVID-19 та вносить значні корективи в тлумачення понять інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств а також потребує детального дослідження їх структурного виразу, особливо впливу на результативність ведення їх економічної діяльності.

Інвестиційна привабливість це не тільки фінансово-економічний показник, а модель кількісних і якісних показників – оцінок зовнішнього середовища (політичного, економічного, соціального, правового) і внутрішнього позиціонування об'єкта у зовнішньому середовищі, оцінка його фінансово технічного потенціалу, що дає змогу варіювати кінцевий результат [1].

Систематизація ризиків інвестиційного забезпечення підприємства є важливою структурою, під якою слід розуміти інтегральну взаємопов'язану систему фінансових впливів, техніко-економічного забезпечення, організаційного рівня виробництва, показників соціального та екологічного забезпечення. Градація факторів впливу такої системи безпосередньо корелюється з кінцевими ефектами ведення господарської діяльності, а також формує низку впливів щодо умов та перспектив розвитку

сільськогосподарських підприємств в довгостроковій перспективі. Аналіз сучасних тенденцій розвитку умов інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств 2018-2020 рр. вказує на істотні зміни ризикових ситуацій, періодів їх настання та можливостей управління ними з позиції залучення та використання діючого ресурсного забезпечення. Варто зазначити що процесні перетворення умов впливу ризиків інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств набувають соціальної та екологічної спрямованості, а отримані сільськогосподарські та економічні ефекти дедалі частіше потребують коригування з позиції умов сталого розвитку економіки.

Беззаперечність умов отримання нормального рівня прибутку в сфері аграрного бізнесу значно змінює підходи щодо формування умов інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств першочерговими з яких стали: глобальні цілі реалізації інвестиційних проектів, виробничо-технічні особливості функціонування об'єкта сільськогосподарських відносин та стратегічні перспективи розвитку аграрного бізнесу з позиції «цінності» самих сільськогосподарських підприємств. Стабільність в зростанні цін на світових ринках сільськогосподарської продукції та сировини спонукають інвесторів більш якісно організувати господарську діяльність сільськогосподарських підприємств, залучати вагомі інвестиційні капітали на інноваційній основі та ефективно використовувати приховані резерви розвитку їх функціонального забезпечення. При застосуванні експертної методики оцінки ризиків інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств Житомирської області шляхом «присвоєння» вагових коефіцієнтів умовам та параметрам розвитку зовнішнього господарського середовища, виокремлено впливи окремих груп ризиків на стан інвестування в розрізі його структурних елементів. З'ясовано що найбільш суттєвий вплив на процеси інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств Житомирської області у

2018-2020 рр. складають: валютний, інфляційний, політичний та законодавчий чинники, що в загальній сукупності формує якість процесів інвестування сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

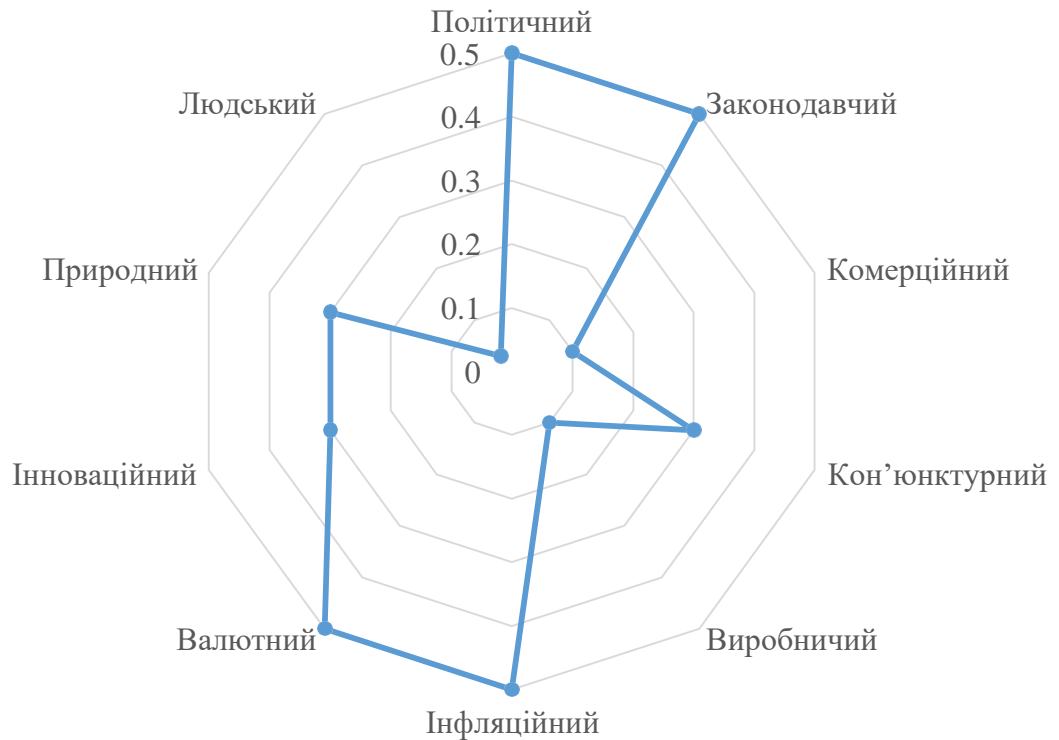

Рис. 1. Оцінка ризиків інвестиційного забезпечення економічного розвитку сільськогосподарських підприємств Житомирської області у 2018-2020 рр.

Інвестиційна привабливість визначається не тільки кон'юктурою ринку, але й політичною ситуацією і особливостями економічно-соціального розвитку, які суттєво впливають на інвестиційну активність і формують її особливості. Для сучасного стану України в цілому характерні політична та економічна нестабільність, відсутність гарантій із поверненням коштів. Ці та інші фактори формують специфіку інвестиційних пропозицій на ринку та визначають перспективу реалізації малих і середніх інвестиційних проектів, що мають строк окупності не більше двох років, що пояснюється: малі та середні проекти дають можливість не ризикувати великими сумами в сучасних умовах нестабільності; проекти створюють фундамент і можливість розширення діяльності на українському ринкові, з поліпшенням

ситуації; реалізація за світовими цінами на зовнішньому ринку призведе до скорочення витрат на виробництво та підвищення показників рентабельності [2,3].

В межах функцій діяльності сільськогосподарських підприємств Житомирської області, котрі можуть суттєво вплинути на зниження рівня інвестиційного забезпечення їх ефективного розвитку слід віднести: раціональне та «якісне» використання основних виробничих фондів підприємств на умовах їх інноваційності; залучення дієвих систем контролю за формуванням та використанням кредиторської і дебіторської заборгованості підприємств; підвищення рівня використання оборотних коштів підприємств з позиції їх строків кругообігу; раціональний розподіл чистого прибутку підприємства за напрямками його можливого використання; залучення та використання сучасних і дієвих маркетингових інструментів при одночасному та всебічному контролі якості виробленої продукції; використання дієвих механізмів ціноутворення та регулювання цінової політики підприємства з розгалуженням системи логістичних заходів; використання енергозберігаючих та екологічнобезпечних технологій виробництва продукції як перспективного напрямку диверсифікації аграрного бізнесу; якісне вдосконалення системи контролю всіх без винятку господарських процесів та діючих виробництв. Розбудова раціональної державної політики щодо якісного інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств спроможна значно поліпшити інвестиційний клімат даної народногосподарської сфери та залучити іноземні інвестиції.

Використана література

1. Кісіль М. І. Сучасні виклики, стратегічні пріоритети та завдання щодо інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства. *Інноваційна економіка*. 2014. № 1. С. 14-19.
2. Лупенко Ю. О., Захарчук О. В. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2018. № 11 С. 9-18.
3. Однорог М. А. Інвестиційне забезпечення у сільськогосподарському секторі економіки України. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 4(8). Ч. 1. С. 142-148

Стоцький Владислав Юрійович

студент групи ЕП19-1ск

Поліський національний університет

НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ СТОВ «ЗОРЯ»

Будь-яке виробниче та комерційне підприємство ставить собі за мету збільшення прибутку. Прибуток є самою головною ознакою науково-технічного вдосконалення матеріальної бази та розвитку підприємства. Він показує дохідність на підприємстві, чи є вкладені витрати та використане майно являтимуться окупними. Прибуток характеризує основну мету діяльності виробничого підприємства, виводить головний результат його економічної діяльності. Через це для багатьох підприємств основною задачею та проблемою стає збільшення прибутку та підвищення рентабельності.

Сучасний розвиток будь-якого підприємства, галузі, країни неможливий без впровадження та використання інновацій та техніко-технологічних рішень, оскільки рівень активізації останніх визначають загальний рівень конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Адже всеохоплююче впровадження інновацій сприяє підвищенню продуктивності праці, економії різних видів ресурсів, скороченню витрат та зниженню собівартості аграрно продовольчої продукції, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва, що впливає на залучення інвестицій [1].

Вдосконалення сільського господарства на даний момент являється одним із головних викликів технологічних і інноваційних процесів. Вони направлені на динамічність агровиробництва за допомогою використання технологічного прогресу та інноваційних технологій.

Нині для активізації виробництва продукції рослинництва найпоширенішим є використання і впровадження досягнень селекції та генної інженерії. Селекцією сільськогосподарських культур в Україні займаються близько 120 наукових установ, які проводять селекційну роботу з понад 300-ми видами рослин. Проте традиційна селекція вимагає достатніх витрат часу й великих масштабів схрещувань і досліджуваного селекційного матеріалу, тому вона витісняється маркерною, яка характеризується тим, що, маючи певні гени, дає змогу контролювати їх під час селекції, що підвищує надійність й ефективність відбору, скорочуючи при цьому період створення нових сортів [2].

У роботі наведено нове вирішення наукової задачі підвищення продуктивності та якості зерна пшениці в умовах північно-західних мішаних лісів України шляхом добору сортів нового покоління, наукового обґрунтування строку сівби, норми висіву, системи удобрення, що забезпечує виробництво конкурентоздатної продукції.

Таблиця 1

Розрахунок можливої виручки від реалізації продукції за проектом «Посів сортів пшениці нового покоління» СТОВ «Зоря»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Обсяги реалізації, т	3067.05	3527.11	4056.17	4664.59
Ціна, грн/т	5400	5560	5820	5930
Виручка від реалізації, тис. грн	10875.55	12506.88	14382.91	16540.35

Джерело: розрахована автором на основі [4].

Загалом відповідно до розрахунків Таблиці 1 можна прослідкувати, що при посадці нових сортів пшениці виручка від реалізації поступово буде збільшуватись на 15%, і вже в 2022 році зросте більш, ніж на 50% якщо порівнювати з 2019 роком, також можна прослідкувати поступове збільшення ціни на пшеницю нового покоління.

Виробник завжди намагається зменшити витрати на виробництво будь-якої продукції, це надає йому зростання доходів на підприємстві та підвищує

його ефективність. Для того щоб правильно обрати шлях зменшення витрат на виробництві, насамперед потрібно досконало знати їх структуру та проводити детальний аналіз. Надалі виходячи з отриманого аналізу, визначити потрібний шлях для зменшення.

Серед загальних факторів зниження витрат на виробництві існують такі:

- 1) зменшення витрат на всі види сировини, такі як матеріали, паливо, електроенергію;
- 2) зменшення витрат на амортизацію за допомогою більш інтенсивного використання обладнання;
- 3) вдосконалення якості обладнання, зменшення не активної частки основних фондів на підприємстві;
- 4) застосування на виробництві більш дешевших видів ресурсів та скорочення зайвих відходів;
- 5) покращення організації виробництва на підприємстві та покращення продуктивності праці.

Інвестиційні витрати визначаються як сума постійного капіталу та чистого оборотного капіталу, причому постійний капітал являє собою кошти та засоби, необхідні для будівництва, оснащення обладнанням проекту, а оборотний капітал – кошти та засоби, які необхідні для часткового чи повного функціонування проекту [3].

Таблиця 2

**Розрахунок витрат за інвестиційним проектом
«Посів сортів пшениці нового покоління» СТОВ «Зоря»**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Насіння, грн	405000	417000	436500	429750
Мінеральні добрива, засоби захисту рослин, тис. грн	107.23	112.59	118.22	124.13
Прямі витрати на оплату праці, тис.грн	1058.4	1111.32	1166.89	1225.23
Загальноновиробничі витрати, тис. грн	75	75	75	75
Всього, тис. грн	1645.63	1715.91	1796.61	1854.11
Прямі витрати на оплату праці, тис.грн	1058.4	1111.32	1166.89	1225.23

Джерело: розрахована автором на основі [4].

Простежено поступове зростання ціни на насіння та прямих витрат на оплату праці приблизно на 5%. Грошові надходження які перевищують платежі підприємства являються дуже важливим фактором росту та розвитку будь-якого підприємства. Наявність або відсутність грошових надходжень буде мати великий вплив на подальше функціонування, фінансовий стан та конкурентоспроможність підприємства.

Інвестиції в своєму обсязі та формі мають великий вплив на активність економічної діяльності, цим самим створюють виробничий потенціал на інноваційній науковій та технічній базі, а також встановлюють позиції підприємства в світовому ринку.

Зазвичай впровадження новітніх технологій вимагає великої кількості інвестицій, чим більший обсяг інвестицій тим більше нововведень отримає підприємство. Насамперед проводиться ретельний аналіз ефективності потужних інвестицій для переконання в їх надійності. Однак, інвестиції в технологічні інновації мають свої нюанси, такі як: значні обсяги інвестування; довготривалість інвестиційної фази; підвищений рівень ризиковості інвестицій; Під час обговорення фінансової та доцільної ефективності інвестицій такий перелік специфічних ознак технологічних та інноваційних проектів може створити недоліки при оцінці таких проектів, та повпливати на їх майбутню реалізацію.

Таблиця 3

Розрахунок потреби в інвестиціях для проекту «Посів сортів пшениці нового покоління» СТОВ «Зоря»

Напрямок витрат	Обсяги витрат, тис. грн	Джерела фінансування (власний та інвестиційний капітал)
Проектні роботи	354.85	власний капітал
Машини та обладнання	243.45	кредити банків
Монтажні та пусканалагоджувальні роботи	873.65	власний капітал
Товарно-матеріальні запаси	256.47	кредити банків
Оборотні кошти	431	власний капітал
Інші витрати пов'язані з організацією виробництва	2159.42	власний капітал

Джерело: розрахована автором на основі [4].

У роботі наведено нове вирішення наукової задачі підвищення продуктивності та якості зерна пшениці в умовах північно-західних Мішаних лісів України шляхом добору сортів нового покоління, наукового обґрунтування строку сівби, норми висіву, системи удобрення, що забезпечує виробництво конкурентноздатної продукції.

Таблиця 4

**Розрахунок потоку готівки за проектом
«Посів сортів пшениці нового покоління»**

Показник	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Виручка від реалізації, грн	10875550	12506880	14382910	16540350
Експлуатаційні витрати, грн	1645630	1715910	1796610	1854110
Валовий прибуток, грн	9229920	10790970	12586300	14686240
Чистий прибуток, грн	7691600	8992475	10488583	12238533

Джерело: розрахована автором на основі [4].

Загалом проаналізувавши інвестиційний проект можна прослідкувати збільшення з роками прибутку на підприємстві.

Список використаної літератури

1. Кендюхова О.В. Теорія та практика управління економічним розвитком підприємства: монографія: в 2 т. Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. Т.1. 344 с.
2. Петров В. М. Технічне забезпечення інноваційних технологій у рослинництві. *Економіка АПК*. Випуск № 2. 2013. С. 100.
3. Проектний менеджмент: регіональний зріз. навчальний посібник. / За заг. Ред. Бутка М. П. [М. П. Бутко, М. І. Мурашко, І. М. Олійченко та ін.] : «Центр учбової літератури», 2016. 416 с.
4. Фінансовий звіт СТОВ «Зоря». с.м.т. Народичі Житомирська обл. 2019 рік.

*Стечинська В.В., студентка факультету економіки та менеджменту, спеціальність «Економіка»
Поліський національний університет
Науковий керівник: Грабчук І.Ф.,
доцент кафедри економіки і підприємництва,
Поліський національний університет*

РЕЗЕРВИ ЗРОСТАННЯ ПРИБУТКУ У ЛИПНИЦЬКИЙ МПД

В умовах ринкової економіки постійне зростання вартості ресурсів, які використовує підприємство для виробництва суспільно необхідних продуктів, є одним із головних факторів зменшення прибутку.

Наразі, головним завданням кожного суб'єкта господарювання є пошук і впровадження основних напрямків найраціональнішого використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів задля зростання прибутковості.

Значний внесок у розв'язання проблем зростання прибутку підприємств внесли українські економісти В. Андрійчук, З. Варналій, А. Даниленко, О.Заруба та іноземні А. Сміт, Дж. Ст. Мілль, Д. Рікардо, Ж.Б. Сей, Дж. Міль, В. Рошер, Ф. Бастія, А. Маршалл, Н. Сеніор, А. Самуельсон, Дж. Бейтс. Кларк та ін. Проте, на сучасному етапі діяльності Липницьке МПД доцільним є обґрунтування рекомендацій щодо виявлення резервів зростання прибутковості, оскільки за 2020 р. діяльність підприємства є збитковою.

Формування, використання та зростання прибутку вітчизняними підприємствами має ряд особливостей в умовах ринкових засад господарювання. Загалом, поняття прибутку, як економічної категорії, передбачає розуміння тісного взаємозв'язку товарно-грошових відносин та розвитку інституту власності. У своїх дослідженнях, А. Сміт писав, що «цінність, яку робітники додають до матеріалів, зводиться... до двох частин, одна з яких оплачує їхню винагороду, а друга – прибуток їхнього наймача на весь авансований ним фонд матеріалів і заробітної плати». Таким чином, прибуток визначається як різниця між новоствореною вартістю і заробітною

платою найманих працівників. Для підприємця прибуток залишається у вигляді частини неоплаченої праці. Проте, А.Сміт заперечує тим, хто вважає, що прибуток є оплатою праці з нагляду за виробництвом та його управлінням. Такий прибуток, не є оплатою праці, в нього інші джерела і визначається величиною капіталу, що використовується у виробництві [4]. Науковець виділив прибуток в особливу економічну категорію, яку досліджував у тісному зв'язку із процесом нагромадження капіталу та із факторами зростання суспільного багатства. За теорією Карла Маркса, прибуток – це форма додаткової вартості, джерелом якої може бути лише праця найманих робітників [3]. У фінансовому словнику «прибуток» визначається як перевищення сукупних доходів над сукупними витратами [5].

У сучасній західній економічній літературі висувують різні теорії, що пояснюють існування економічного прибутку. Але усі вони зводяться до двох причин: ризик і інноваційна діяльність та можливість отримання монопольної влади. Вітчизняні науковці-дослідники трактують, що прибуток це є частина новоствореної вартості у процесі здійснення підприємницької діяльності [1, с. 286].

Прибуток є узагальнюючим фінансовим показником ефективності господарської діяльності підприємства. Втім, не вся сума отриманого прибутку залишається у розпорядженні підприємства. Значну його частину підприємство перераховує до місцевого або державного бюджету у вигляді податків.

У підприємстві, нова назва якого – Липницьке місце провадження діяльності (надалі скорочена «Липницьке МПД») стала результатом ліквідації Державного концерну спиртової та лікєро-горілчаної промисловості «Укрспирт» та утворення ДП «Укрспирт». До державного підприємства «Укрспирт» ввійшли всі спиртові заводи держави, в тому числі і Луганський,

який розташовано у с. Липники колишнього Лугинського району Житомирської області.

Загалом підприємство має давню історію. Липниківський спиртовий завод введений в експлуатацію у 1870 р. поміщиком Млодзієвським. Основною діяльністю винокурні була переробка картоплі на спирт-сирець. У 1900 р. на винокурні виробляли 11 тис. відер спирту на рік. У 1919 р. завод націоналізовано, і згодом підприємство отримало назву Лугинський спиртовий завод. На початку 1920 р. добова потуж. складала 45 дал спирту, а наприкінці 1930 р. підприємство виробляло 250 дал спирту на добу. За час бойових дій Другої світової війни завод був надто зруйновано. І практично нові стіни підприємства було збудовано за період від березня 1944 р. до грудня 1945 р. Потужності підприємства уже становили 400 дал спирту на добу.

У 1990 р. підприємство виробляло до 3 тис. дал спирту на добу. За 2000 р. проведено повну модернізацію з реконструкцією підприємства. Промислова потужність заводу з виробництва спирту становила 2 тис. дал на добу, горілки – 60 тис. дална рік, на ньому переробляли до 2 т хмелю на рік [2]. Від 2010 р. завод має назву – місце провадження діяльності державного підприємства «Укрспирт», яке спеціалізується на виготовленні спиртів високого очищення: етилового зернового – «Екстра» та спирту харчового «Люкс». Крім того, завод виробляє додаткову продукцію: сивушне масло - DDG та концентрат естеросивушний – КЕС.

Структура асортименту продукції підприємства, у середньому за 2018-2020 рр., наведено на рис. 1. За даними рисунка, видно, що 46 % продукції складає виробництво спирту «Люкс» та 33 % – «Екстра».

Найважливішою якісною характеристикою господарювання підприємства на всіх рівнях є – прибутковість виробництва. Проте, виробництво спирту на Липницьке МПД за останні роки є збитковим (рис. 2).

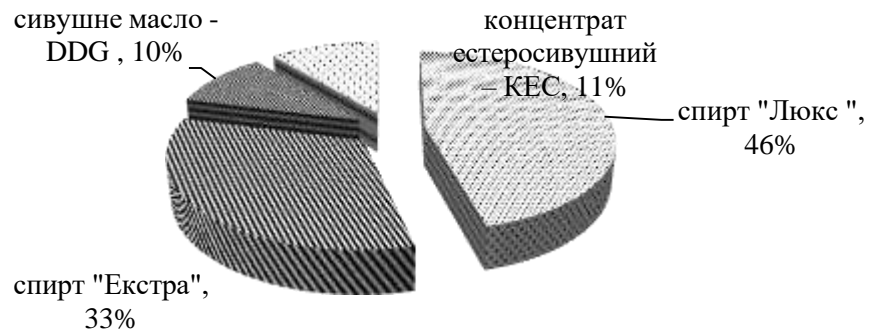
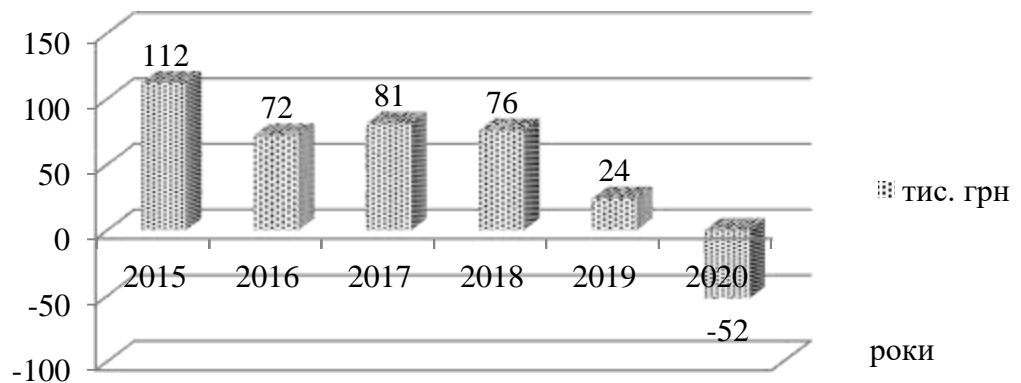

Рис. 1. Структура товарної продукції Липницьке МПД

Джерело: побудовано за даними підприємства.

Джерело: побудовано за даними підприємства.

Зокрема, у порівнянні 2019 р. з 2015 р., сума прибутку зменшилася на 88 тис. грн., а у 2020 р. сума збитку складала 52 тис. грн.

Максимізація прибутку є вирішальною умовою успішної конкурентної боротьби підприємств, їх життєздатності і закріплення на ринку. У зв'язку з цим і виникає потреба у дослідженні резервів зростання прибутковості Липницьке МПД.

Розглядаючи резерви максимізації прибутку підприємства необхідно відмітити, що з економічної точки зору, прибуток будь-якого суб'єкта господарювання залежить не тільки від його доходів, але і від витрат. Таким чином, доцільно відмітити, що резерви зростання прибутку у Липницьке МПД є кількісними можливостями зростання прибутку підприємства у результаті: збільшення обсягів реалізації

конкурентоспроможної спиртової продукції, або зниження собівартості її виробництва і реалізації.

Формування резервів зростання прибутку на Липницьке МПД представимо за трьома напрямками (рис. 3).

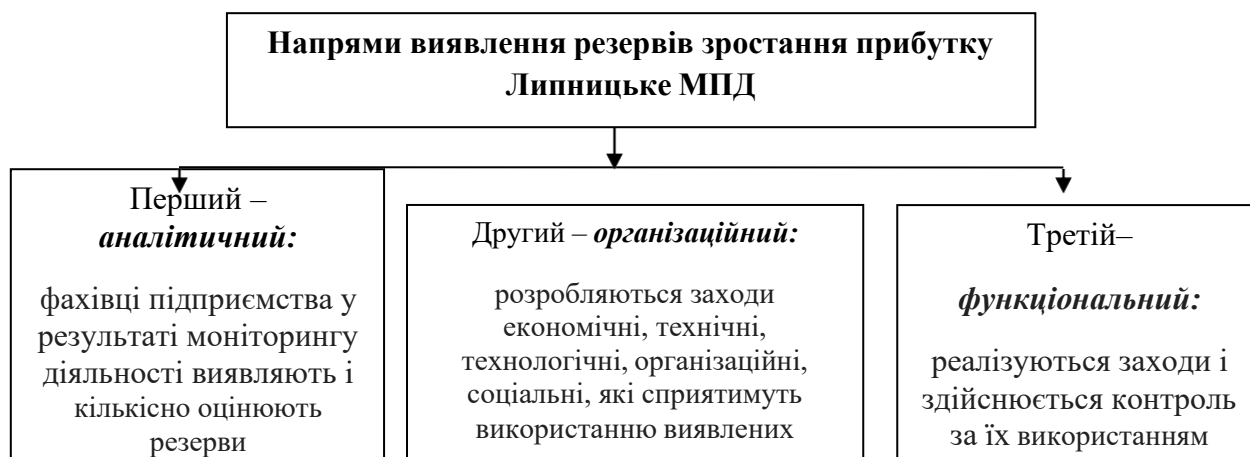

Рис. 3. Напрями виявлення резервів зростання прибутку підприємств

Джерело: власні дослідження.

Отже, зростання прибутку на Липницьке МПД можна досягти за трьома напрямками: аналітичним, організаційним та функціональним. В основі зазначених напрямів зростання прибутку на підприємстві розглядаємо: нарощування обсягів виробництва якісної продукції, поліпшення її асортиментного ряду, удосконалення організаційної структури виробництва та зниження повної собівартості реалізованої спиртової продукції.

Список використаної літератури

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. *Підручник*. К.: КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Ковалевська В. Д. Липниківський спиртовий завод. *Енциклопедія Сучасної України*. Електронна версія [веб-сайт], гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН У країни, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН У країни, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=54741
3. Маркс К., Енгельс Ф. *Повне зібрання творів*. 50 тт. Київ, 1958-1985. (переклад з 2-го російського видання).
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. *Кн. I* – С. 148. – III. – М., 1993.
5. Фінансово-економічний словник: словник-довідник, кол. авт.: Юнін О. С., Круглова О. О., Савельєва М. О. та ін. – Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. – 164 с. [<http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1373/1/ФІН.ЕКОН.%20СЛОВНИК-макет%20в%20печать.pdf>].

*Шерстобоєва А.В., студентка факультету
економіки та менеджменту, спеціальність «Економіка»*

Поліський національний університет

Науковий керівник: д.е.н., професор Ткачук В. І.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ НА АТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД»

В сучасних умовах розвитку господарювання основною ланкою всієї економіки є підприємства. Саме завдяки підприємствам створюється необхідна споживачам продукція та надаються різноманітні послуги. Для цього підприємствам необхідно вирішити безліч завдань з економії витрат ресурсів та застосування високотехнологічної, інноваційної техніки, для того, щоб максимально зменшити витрати і створити якісну та конкурентоспроможну продукцію. Тому одним з найважливіших факторів покращення діяльності підприємства є підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Проблемі дослідження використання виробничих ресурсів присвятили свої праці вітчизняні науковці: О. С. Літвінов та А. В. Журенко, В. М. Кузьмин, О. Г. Морозова, Р. В. Морозов, О. С. Хринюк, Т. І. Гримашевич та інші. Втім, підвищення вартості виробничих ресурсів актуалізує проблему зростання ефективності їх використання, що і обумовило проведення даного дослідження.

Над поняттям «ефективність» серед науковців точаться дискусії. О. С. Літвінов та А. В. Журенко, провівши дослідження з наявних підходів, дійшли до висновку, що поняття «ефективність» і «результативність» є тотожними і «характеризують раціональність, економічність певної дії або її результату, розраховуються як співвідношення між отриманим ефектом (результатом) діяльності та витратами (ресурсами), що його спричинили» [2].

АТ «Житомирський маслозавод» був створений у 1981 році та займається виробництвом молока, сухого знежиреного молока, морозива, тваринного масла, переробкою та зберіганням фруктів, а також виробництвом нової продукції – смузі та замороженого чаю.

Щоб виробництво було ефективним, потрібно поєднати високопродуктивну діяльність трудових ресурсів та якомога ефективнішого використання матеріальних ресурсів та основних засобів виробництва. Тому проведемо дослідження з визначення ефективності використання виробничих ресурсів на АТ «Житомирський маслозавод».

Поняття «виробничі ресурси» з'явилося ще в 1970-1980-х роках. Вчені-економісти мають різні погляди щодо трактування поняття «виробничі ресурси», проте в загальному вони становлять сукупність таких складових як основні засоби, матеріальні та трудові ресурси.

Рівень забезпечення досліджуваного підприємства виробничими ресурсами наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Забезпеченість виробничими ресурсами

АТ «Житомирський маслозавод»

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2018 р., (+/-)
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн	335621	398686	549003	+213382
Ступінь зносу основних виробничих фондів, %	41,5	42,9	37,6	-3,9
Фондоозброєність тис. грн.	306,5	404,35	641,36	+334,86
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	246004	300627	388685,5	+142681,5
Припадає оборотних засобів на 1 грн основних фондів, грн.	0,73	0,75	0,71	-0,02
Середньорічна чисельність працівників, осіб	1095	986	856	-239

Джерело: розраховано за даними підприємства.

За 2018-2020 рр. середньорічна вартість виробничих фондів у АТ «Житомирський маслозавод» зростає більше як у 1,5 рази, зокрема: основні виробничі фонди на 213382 тис. грн. та оборотні засоби на 142681,5 тис. грн. Тому

зменшення чисельності працівників на 239 осіб та поповнення основних виробничих фондів підприємства забезпечило зростання фондоозброєності на 334,86 тис. грн.

Це вказує на те, що підприємство формує потужну матеріально-технічну базу, яка сприятиме зростанню продуктивності праці на підприємстві та підвищенню ефективності функціонування.

Ефективність використання виробничих ресурсів у АТ «Житомирський маслозавод» наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

**Ефективність використання виробничих ресурсів
у АТ «Житомирський маслозавод»**

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2020 р. до 2018 р., (+/-)
Фондовіддача	3,95	3,75	3,12	-0,83
Фондомісткість	0,25	0,27	0,32	+0,07
Коефіцієнт обороту оборотних засобів	6,2	5,9	5	-1,2
Тривалість 1 обороту оборотних засобів, днів	58	61	72	14
Матеріаловіддача	1,51	1,38	1,55	+0,04
Матеріаломісткість	0,66	0,72	0,64	-0,02
Прибуток на гривню мат. витрат	0,11	0,12	0,11	-
Питома вага мат. витрат у складі собівартості продукції, %	76	82	77	+1

Джерело: розраховано за даними підприємства.

За 2018-2020 рр. у підприємстві за рахунок зростання вартості основних фондів спостерігається зниження рівня фондовіддачі на 0,83 пунктів, та зростання фондомісткості на 0,07 п. Коефіцієнт обороту оборотних засобів знизився на 1,2 пункти. Матеріаловіддача збільшилася на 0,04, а матеріаломісткість складає 0,64. Крім того, питома вага матеріальних витрат у складі повної собівартості продукції складає 77%. Така ситуація засвідчує про зниження ефективності використання виробничих ресурсів у АТ «Житомирський маслозавод».

Ефективність використання виробничих ресурсів також безпосередньо включає продуктивність праці працівників. Продуктивність праці є одним з головних показників, що характеризують раціональне використання

працівників та, загалом, ефективність діяльності підприємства. Основні показники продуктивності наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Динаміка продуктивності праці протягом 2018-2020 рр.

Показник	2018	2019	2020	2020 р. до 2018 р., (+/-)	
				тис. грн., +/-	у %
Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1529184	1774311	1945225	416041	27,2
Валовий прибуток, тис. грн.	367418	448083	506854	139436	38
Середньорічна кількість працівників, осіб	1095	986	856	-239	-21,8
Продуктивність праці, тис. грн.	1396,5	1799,5	2272,5	876	62,7
Одержано прибутку на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	335,5	454,4	592,1	256,6	76,5

Джерело: розраховано за даними підприємства.

Розрахувавши продуктивність праці у 2018-2020 рр., видно, що дохід та валовий прибуток збільшилися, тому що зросла продуктивність праці на 62,7 тис. грн., втім автоматизація та механізація виробничих процесів забезпечила вивільнення з робочих процесів на 239 працівників або на 21,8%

У той же час слід враховувати, що працівники - це, перш за все живі люди, від результатів діяльності яких залежить функціонування підприємства. Тому, щоб забезпечити нормальну безперебійну роботу підприємства, необхідно постійно мотивувати персонал, а також впроваджувати нові технології для вдосконалення трудового процесу.

Провівши дослідження ефективності використання виробничих ресурсів на АТ «Житомирський маслозавод», можна зробити висновок про необхідність корегування діяльності задля підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Основними проблемами, що вплинули на діяльність АТ "Житомирський маслозавод" у 2020 р. стали: нестабільність економічної ситуації країни, загальноекономічна криза, інфляційні процеси, подорожчання сировини, в т. ч. імпортової. А на збільшення фонду заробітної

плати вплинуло підвищення мінімальної заробітної плати в Україні, що відбувається постійно.

Досягнути підвищення ефективності використання виробничих ресурсів можна, дотримавшись певних аспектів, які наведені на рис. 1.

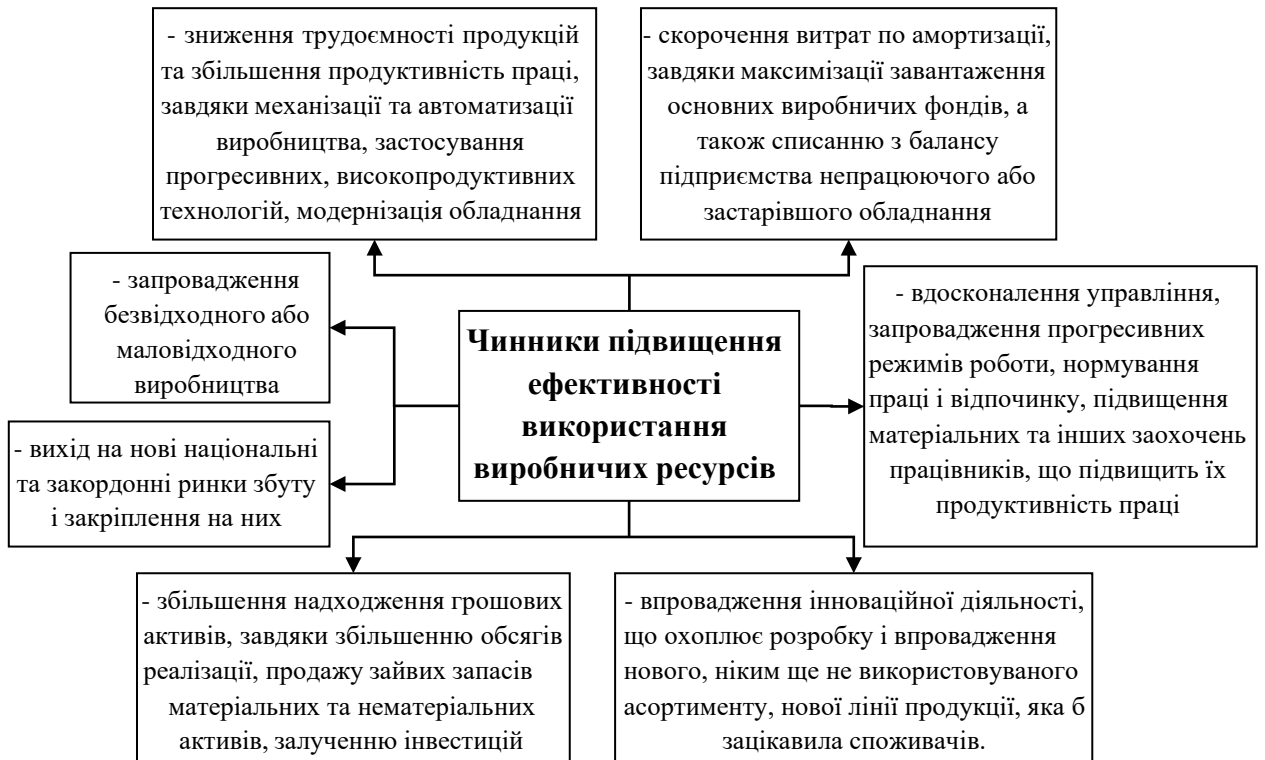

Рис.1. Чинники підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Отже, можна зробити висновок, що на АТ «Житомирський маслозавод» наявні виробничі ресурси використовуються ефективно, проте конкурентне середовище потребує покращення деяких показників, яких можна досягти використавши деякі чинники підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Список використаних джерел

1. Кузьмин В. М. Економіка підприємства та управлінська економіка : практикум. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ , 2019. 51 с.
2. Літвінов О.С., Журенко А.В. Проблеми визначення сутності економічної ефективності. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2017. № 6. С. 67–81.

3. Морозова О. Г., Морозов Р. В. Методологічні засади оцінки виробничого потенціалу і ефективності аграрних підприємств. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2020. №4(75). С. 208.
4. Завадняк Р. І., Фіалковський А. Р., Орбан М. М., Довганич Д. І. Ефективність в її теоретичному контенті та практичному застосуванні. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. 2018. №3 (64). С. 136-146.

Секція 9: Економіка природокористування

Адамович І.В., аспірант

Інститут агроекології та природокористування, м. Київ

Дубовий В.І., доктор с. г. наук, професор

Білоцерківський національний аграрний університет

**ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ В РІК
ДВОХ РЕПРОДУКЦІЙ РОСЛИН ЯЧМЕНЮ ЯРОГО В УМОВАХ
СВІТЛОКУЛЬТУРИ**

Скорочення термінів виведення нових сортів сільськогосподарських культур було і залишається актуальним завданням, яке необхідно було вирішувати фізіологам і селекціонерам. Основна роль у вирішенні цієї проблеми відводилася штучному клімату. Нами були розроблені методики вирощування ячменю в умовах штучного клімату [3]. Вирощування рослин зернових колосових культур в умовах штучного клімату характеризувалося значними енергетичними витратами, що спонукало до припинення окремих досліджень в цих умовах [2]. Різке підвищення цін на електроенергію спонукало нас до пошуків розробки нових енергозберігаючих технологій вирощування зернових колосових культур в єдиному зв'язку «штучний клімат поле». Саме розробці технології вирощування рослин ярого ячменю і були присвячені наші дослідження.

По ячменю ярому досліди проводили з сортами: Персей (Миронівський інститут пшениці ім.В.М. Ремесло, Україна), різновиду Нутанс; Rіа (Федеративна Республіка Німеччина) різновиду Нутанс; сорт-стандарт Галактик (Селекційно Генетичного Інституту, м.Одеса) різновиду Нутанс. Таким чином, досліди проводили з сортами Лісостепового та Південного екотипів української та західноєвропейської селекції. Досліди з отримання зимової репродукції проводили в підземному приміщенні. Рослини

розміщували на підставках, над якими монтували освітлювальні установки з лампами ЛБ-40 – шістьшт., ДРФ-1000 – однашт., ДРЛФ-400 – 2шт. та третій варіант – енергозберігаючі лампи побутового призначення E27ES «Філіпс» у кількості 20 штук. По периметру установок розміщували лавсанову світловідбиваючу плівку. Тривалість фотоперіоду за роки досліджень становила 16 годин. Повторність досліду чотириразова, площа установок – по 4,0м². Під однією установкою розміщували 48 посудин.

При вирощуванні рослин ячменю ярого середньодобову температуру фіксували тижневим термографом, яка в період вегетації склала 15,8°C, при максимальному її значенні – 20,1°C та мінімальному – 13,1°C. Слід зазначити, що додаткових витрат на обігрів рослин по роках досліджень не проводили, підтримання температури здійснювалося за рахунок тепломагістралі, що проходила через дане приміщення.

Вивчення світло-температурних умов вирощування рослин передбачало визначення температурних полів під різними джерелами освітлення, рівнів освітлення рослин та його рівномірності.

Сорти ячменю ярого для отримання зимової репродукції висівали у вегетаційні посудини Мітчерліха та поміщали під лампами ЛБ-40. Слід зазначити, що в результаті низького рівня освітлення ($1,1 \pm 0,6$ Клк) отримати насіння вдалося лише у обмеженої кількості рослин. Так, у сорту Галактик виколосилися лише 3 з 60 рослин (5%), у сорту Персей – 1 з 60 (1,7%) та у сорту Rіа – 8 з 60 рослин (13,3%). Отже, такі результати повністю не задовольняють вимоги селекційних досліджень, тому в наступному році вивчали в якості джерел освітлення лампи ДРФ-1000, ДРЛФ-400 та E27ES.

Істотні відмінності між рослинами сортів ячменю ярого під лампами ДРФ-1000 встановлені по висоті, де рослини сорту Персей мають достовірно її меншу, ніж інші сорти. Достовірно більшу величину мали рослини сортів Rіа та Персей за кількістю зернин з головного колоса, масі зерна з рослини та в цілому із посудини сорта Галактик, який мав порівняно короткий

періодсходи-колосіння. Найбільш пізніше колосіння відзначали у рослин сорту Rіа, які виколошувались на 9 днів пізніше за сорт Галактик.

Під лампами ДРЛФ-400 за висотою виділилися рослини сорту Rіа, які були на 10 см вище за сорт Галактик та на 17 см – за сорт Персей. За кількістю зернин з головного колоса рослини сорту Галактик істотно поступалися іншим сортам.

На достовірну величину в цьому варіанті за показниками продуктивності виділилися рослини сорту Rіа, які майже в два рази перевищували рослини інших сортів. Порівняно пізніше виколошувалися рослини сорту Rіа, вони на 13 днів виколосилися пізніше рослин сорту Галактик та на 15 днів пізніше рослин сорту Персей. Слід зазначити, що під лампами ДРЛФ-400 не всі рослини сформували насіння. Так, 13% рослин сорту Галактик не виколосилися, сорту Персей – 24% та сорту Rіа – 6,7%. Такий факт ми пояснюємо порівняно низьким рівнем освітлення та якістю світлового потоку, у порівнянні з лампами ДРФ-1000 (3,08Клк та 5,95 Клк, відповідно) та їх спектральним складом. Лампи ДРЛФ-400 мають невисоку світловіддачу та низьку інтенсивність довго хвильового червоного та коротко хвильового інфрачервоного випромінювання.

Під лампами E27ES рослини ячменю ярого утворили інтенсивну вегетативну масу, однак виколосилися лише поодинокі рослини.

Із загальної кількості рослин сорту Галактик 59% виколосилися, 15% з тих, що виколосилися, були повністю стерильними, і лише 44% рослин мали озернений колос. По сорту Персей 90,4% рослин не виколосились, і лише 9,6% рослин сформували повноцінне зерно. Сорт Rіа: 59,5% рослин не виколосилися, 10,8% повністю стерильні та 29,7% рослин сформували озернений колос. Таким чином, лише 21,8% рослин у середньому по досліджуваним сортам, вирощених під лампами E27ES, сформували повноцінне насіння. У сорту Аполлон під лампами E27ES спостерігалася поява «химер»– рослин з двома-трьома стеблами, які утворювалися з

верхнього стеблового вузла та мали стерильне колосся. За сортами Ковчег та Росава, висіяними насінням, взагалі не вдалося отримати зерно, рослини не виколошувались і залишалися у фазі «травички», а поодинокі рослини, які утворили колосся, були повністю стерильними. На нашу думку, це пов'язано зі специфічною дією спектрального складу енергозберігаючих ламп E27ES, який, як ми припускаємо, не задовольняє повністю потреби рослин при їх переході до репродуктивної фази.

Слід особливо відмітити, що такі результати досліджень були одержані де що пізніше Аверчевою О.В. і ін. [1] і Жигаловою Т.В. і ін. [4]. Так при практичному застосуванні розроблених і розроблюваних світильників на основі світло діодів, дослідники зіткнулися з проблемою зниження продуктивності і якості вирощуваної рослинної продукції. Як вони вважають, що даних, накопичених до теперішнього часу про дію вузько хвильового спектрального складу світла на ріст і продуктивність рослин недостатньо для створення світло діодного світильника для світло культури з оптимальним спектром. В зв'язку із цим необхідно подальше дослідження фізіологічних ефектів вузько хвильового освітлення з урахуванням енергетичної та регуляторної ролі різних спектральних складових освітлення, а також видової специфічності реакцій різних рослин на зміну спектрального складу світла.

У зв'язку з цим, ми припускаємо, що спектральний склад світлового потоку цих ламп і його інтенсивність не сприяють оптимальному росту й розвитку рослин і тому, незважаючи на їх економічність, вони не можуть бути рекомендовані в селекційній практиці.

Порівняно найбільшу кількість електроенергії споживала світло установка з лампою ДРФ-1000 при вирощуванні рослин ярого ячменю. Однак з огляду на те, що під цими лампами рослини ярого ячменю були більш продуктивними, затрати електроенергії на 1г зерна склали в середньому по сортам 1,90 кВт/год, тоді як у вегетаційній установці, представленій лампами ДРЛФ-400 і E27ES відповідно 4,02 і 6,78 кВт/год.

Такі витрати електроенергії на вирощування зерна ярого ячменю є суттєвими, так як різниця між досліджуваними лампами становить більше ніж в три рази.

Таким чином на основі проведених досліджень встановлено, що при вирощуванні ярого ячменю в світло культурі найбільш ефективною була установка з лампами ДРФ-1000, яка характеризувалася порівняно високим виходом зерна і найменшими затратами електроенергії на 1г вирощеного селекційного матеріалу.

Список використаної літератури

1. Аверчева О.В., Бассарская Е.М., Жигалова Т.В., Беркович Ю.А., Смолянина С.О., Леонтьева М.Р., Ерохин А.Н. Фотохимическая и фосфорилирующая активность хлоропластов и мезоструктура листьев китайской капусты при выращивании под светодиодами // Физиология растений. – 2010, т. 57. – С. 404–414.
2. Животков Л.А., Дубовой В.И., Шалин Ю.П. И др. Ускоренное размножение ячменя в условиях искусственного климата // Методические рекомендации. М.: ВАСХНИЛ, 1989. 36 с.
3. Душко Н.В., Дубовой В.И., Музыка В.Н. Экономическая эффективность использования объектов искусственного климата: Сб. науч. тр. МНИИССП. - Мироновка, 1990. - С. 179-182.
4. Жигалова Т.В., Бассарская Е.А., Аверчева О.В., Смолянина С.О., Беркович Ю.А., Ерохин А.Н. Выращивание растений под светодиодами в светокультуре: проблемы и перспективы // Сб. трудов I Международной интернет-конференции «Растения и микроорганизмы». Казань: Казанский университет, 2011. С. 86–93.

Секція: Демографія та соціальна політика

Суліменко Лариса Антонівна

к.е.н., проф.,

Суліменко Олександр Григорович

к.і.н., доц.

Поліський національний університет

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Люди, як суб'єкти господарської діяльності, є виробниками широкого спектру матеріальних і духовних благ. Однак, як свідчить досвід, демографічні процеси, які постійно відбувалися, не завжди знаходили своє належне відображення в контексті дослідження їх впливу на економіку України. Для цього необхідно проводити аналіз періодичних переписів населення. Тому важливе значення має історичний екскурс аналізу демографічних процесів, які відбувалися в Україні на початку ХХ ст., в тому числі в Житомирському регіоні.

В Російській імперії, до складу якої входила майже вся Україна, переписи населення проводилися нерегулярно аж до кінця ХІХ ст. Лише в 1897 р. відбувся Всеросійський перепис населення, а з початку ХХ ст. такі переписи стали регулярними. З цього ж періоду вони відбувалися і в Австро-Угорщині, до якої входили західноукраїнські землі.

Відповідно до даних переписів населення України, в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. становило 29164,2 тис. осіб, зокрема в Донецько - Дніпровському регіоні – 7846,4 тис. осіб, у Південно-Західному – 17558,5, у Південному – 3759,4 тис. осіб. Таким чином, більша частина українського населення проживала в Південно-Західному регіоні [5].

Стосовно нашого Житомирського регіону, який входив до складу Волинської губернії (сюди також входила територія нинішньої Рівненської, Волинської, частково Тернопільської та Хмельницької областей) проживало

2 989482 особи. Цікавим є той факт, що жінок на той час проживало менше, тобто – 1486679 осіб, а чоловіків більше, – 1502803. В той час в селах проживало значно більше жителів – 2 755 635, а в містах – лише 233847 осіб. В той період процес відтворення населення України відзначився надзвичайно високими показниками. Народжуваність була найвищою в Європі, а коефіцієнт сумарної народжуваності на одну жінку складав 7,5 [4, с. 9].

Слід зазначити, що в той же час в усіх регіонах України переважали українці. Так, у Київській губернії українці становили 78,3%; Волинській – 70,1%; Подільській – 80,9%; Полтавській – 89,7%; Херсонській – 53,5%; Чернігівській – 91,2%; Харківській – 80,6%; Катеринославській – 68,9% [7, с. 6].

Ці дані свідчать про те, що Україна в етнічному відношенні на початку ХХ ст. належала до країн з високим рівнем національно однорідного населення. Разом з тим, в Україні проживало багато національних меншин, таких, як євреї, поляки, німці, росіяни, чехи та інші. Особливою строкатістю населення відзначалася Волинська губернія, де компактно поряд з українцями мешкали євреї, поляки, німці, чехи.

На початку ХХ ст. в Україні було аграрне перенаселення, що привело до малоземелля. Так, в цей період на Волині був надлишок робочої сили, яку не можна було використати в сільському господарстві, і становив понад 1 млн. чоловік. В той час 88,8% населення тодішньої Волинської губернії проживало в сільській місцевості, 75% якого було зайняте в сільському та лісовому господарстві.

Малоземелля підштовхувало українських селян до еміграції, яка розпочалася наприкінці ХІХ ст., та інтенсивно продовжилась в період столипінської аграрної реформи (1906-1914 рр.). Так, наприклад, з Волині в цей час виїхало 73920 родин до Вологодської, Калузької, Смоленської, Орловської, Томської, Іркутської, Тобольської губерній, Приморського краю

та Казахстану. З них –74% родин отримали земельні наділи по 3-5 десятин, а також позики на переїзд і обзаведення господарством; на 5 років вони були звільнені від податків, на 3 роки – від військової повинності. Лише з Овруцького, Новоград-Волинського, Житомирського повітів до Сибіру виїхало 115 тис. сімей. Станом на 1916 рік внаслідок безземелля аграрне перенаселення на Україні складало 8 млн. чол., з них – на Волині понад 110 тис. [1, с.110].

Таким чином, аграрне перенаселення змушувало значну кількість українських селян шукати кращої долі в інших віддалених регіонах імперії та за океаном – в США, Канаді, Бразилії тощо. Царський уряд сприяв цьому, надаючи кошти для переїзду та інші пільги. А замість українців в той час прибували росіяни, особливо на Схід, Південь і в Крим. Отже, результати царської політики, а пізніше і сталінської ми спостерігаємо сьогодні у названих регіонах. Слід відмітити, що в Україну прибувало багато німців, сербів, болгар, греків, молдаван, тобто відбувався процес цілеспрямованого перемішування народів, щоб зменшити чисельність українського етносу.

Варто відмітити, що із західноукраїнських земель населення в основному емігрувало в США та Канаду. При цьому слід зазначити, що багато українців в той час брали участь у сезонних роботах у Пруссії та інших державах Західної Європи, що спостерігаємо і в нинішній час.

Еміграційні процеси, що тривали з кінця XIX – на початку XX ст. в певній мірі позитивно впливали на розвиток економіки тодішньої України, адже в той час проводилася столипінська аграрна реформа, наслідки якої були сприятливими для ведення сільського господарства та промисловості. Завдяки переселенській політиці аграрне перенаселення поступово зменшувалося, що давало можливість для більш широкого втілення аграрної реформи. Так, зокрема, важливою її основою був вихід селян на хутори та відрубви. В Україні досить активно цей процес проходив у Волинській губернії.

Так, лише з 1907 по 1912 р. тут на хутори та відруби вийшли майже 30 тис. селянських господарств з кількістю землі 236719 десятин, що становило більш, ніж 12,5% від загальної кількості таких господарств, які виникли в усіх українських губерніях, і 13,1% від кількості їхньої землі [6, с. 57].

За цими показниками Волинська губернія поступалася лише Харківській і Полтавській. Хутірські та відрубні господарства в той час були порівняно невеликими. У середньому на одне з них припадало 8,4 десятин землі. Слід зазначити, що значна частина хутірських господарств Волинської губернії були на той час досить розвинутими.

На Волинь прибували представники селянських господарств з різних регіонів України, щоб ознайомитися із станом фермерських господарств, з метою перейняти досвід. Так, наприклад, описували побачене в Горошківській волості Житомирського повіту селяни з Поділля: «...картина хуторів дуже приваблива. Будь-який хутір свідчить про достаток мешканців. Гарні посіви, повна відсутність незасіяних полів, толоки засіяні спеціально для випасу худоби конюшиною, значна кількість худоби, коней, садки і гарні будівлі були властивими майже кожному хутору». Особливо здивувало подільських селян ярмарок в селі Горошки, де, як відмічали вони, була велика кількість коней, багаті виїзди селян, візки, упряж, одяг, що свідчило про заможність мешканців цього району [6, с. 58].

Проведення столипінської аграрної реформи мало на меті не лише утворення хутірських і відрубних господарств, а й залучення селян до передових агротехнічних прийомів, використання нової сільськогосподарської техніки. Завдяки використанню нових на той час методів обробки землі, сівозмін, добрив тощо відмічалось значне зростання урожайності сільськогосподарських культур.

Слід зазначити, що гіршими були умови розвитку сільського господарства Галичини. Так, за показниками врожайності Галичина посідала одне з останніх місць в Австро-Угорській імперії, до якої вона входила. Це

було також пов'язано з тим, що даний регіон мав складний рельєф, тому було порівняно мало земель для ведення сільськогосподарської діяльності.

Досить позитивними були демографічні процеси, які відбувалися на Півдні України. Адже в цей регіон в різні періоди прибувала значна кількість німців-колоністів, які займалися переважно сільським господарством. Німці освоїли величезні простори Півдня України. Так, наприклад, у володінні одного німця-землевласника Фрідріха Фейна було 715 833 десятини власної землі та 88 754 - орендованої (1 дес.=1,09 га). Він мав також 275 500 овець лише тонкорунної породи, 4200 голів великої рогатої худоби та 800 коней [2, с. 194]. Слід зазначити, що нащадок Фейна - Фрідріх (Федір) Фальц-Фейн виділив у своєму маєтку заповідну ділянку цілинного степу «Асканія-Нова». Прикладів німецького господарювання можна навести дуже багато, але зрозуміло, що міграція німців на Південь України сприяла розвитку сільського господарства в регіоні.

Слід зазначити, що й промисловість України почала розвиватись після економічної кризи 1900-1903 рр. Міграція сільського населення, якому було недостатньо землі, до міст сприяла розбудові різноманітних промислових об'єктів. Так, наприклад, на початок ХХ ст. в межах сучасної Житомирської області працювали 281 фабрика та завод, де працювало близько 6-ти тисяч вільнонайманих робітників. Житомир став промислово-торговим центром Волині. В ньому працювало 46 промислових підприємств. В інших містах губернії, а саме в Овручі – 32, Бердичеві – 25, Новоград-Волинському – 21, Коростені – 15 підприємств. Крім того, 593 дрібних кустарних підприємств знаходились в селах, з яких - 91% з них займалися переробкою продукції землеробського і тваринницького походження та корисних копалин [1, с. 112].

Одним з результатів реалізації переселенської політики та запрошення на українські землі чеських та німецьких колоністів стало поширення культури хмелярства та пов'язаного з ним пивоваріння. Чехи відкрили

пивзаводи в Житомирі, Луцьку, Рівному, Бердичеві, а також в селах Високому та Окілку Черняхівського району. Так, наприклад, на кінець 1913 року Житомирський пивзавод випускав 7 сортів чеського пива, яке користувалося попитом [3, с.16]. Завдяки чеським переселенцям на початку XX ст. у Волинській губернії знаходилось 70% посівних площ хмелю Російської імперії. Нажаль, в сучасній Україні галузь хмелярства потребує відродження.

Досить інтенсивно в той час розвивалась промисловість завдяки іноземним переселенцям і на Сході та Півдні України. Так, у вугільній промисловості України іноземцям належали понад 60% основного капіталу, а в металургії майже 90%. Окремі синдикати перебували в залежності від російських, німецьких, бельгійських, французьких банків.

Таким чином, завдяки демографічним процесам, значному природно-ресурсному потенціалу Україна стала успішним на той час регіоном з розвинутою добувною, переробною та металургійною промисловістю. Провідні позиції в промисловості належали іноземному капіталу, який завдяки створенню монополістичних об'єднань відстоював власні, а не українські інтереси. Отже, значний вклад в розвиток місцевої промисловості, зокрема Галичини, Волині, Півдня України внесли німецькі, чеські, єврейські та інші поселенці.

Порівняно успішно на той час розвивалось і сільське господарство, запроваджувались нові на той час агротехнічні засоби обробки землі, сівозміни, які значно збільшували врожайність зернових культур, цукрових буряків тощо. Україна завдяки цьому стає «житницею Європи». Особливу роль в цьому відіграло портове місто Одеса, з якого відправлялись кораблі зі збіжжям до різних країн.

На сучасному етапі міграційні процеси мають негативний вплив на розвиток економіки України, оскільки з країни мігрують висококваліфіковані спеціалісти, які працюють на підприємствах різних видів діяльності.

Країнами призначення для трудових мігрантів з України є насамперед сусідні країни (Росія, Польща, Чехія), а також країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія). Аналіз статистичних досліджень демонструє переорієнтацію міграційного потоку з раніше переважного східного напрямку на Росію, на західний (ЄС) – насамперед на Польщу.

Так, наприклад, кількість українців, одночасно зайнятих у польській економіці, становить 900 тис. осіб. За оцінками Національного банку Польщі, вони забезпечили 11% зростання ВВП країни протягом останніх п'яти років [8].

Досить переконливими є дані про зростання міграції до Чехії. Так, якщо в 1990 р. в республіці було 8 тис. іммігрантів з України, то в 2019 р. – 110 тис. (в 22 рази більше). Для Іспанії ці показники становлять 403 особи та 94,3 тис. (в 233 рази більше), а для Італії – 206 осіб та 246,4 тис. майже в 1000 разів більше) [9].

Основна причина трудової міграції українців за кордон полягає у труднощах із пошуком гідно оплачуваної роботи на батьківщині. Упродовж останніх п'яти років економічні чинники міграції посилювалися політичними та безпековими, що й привело до швидкого зростання міграційних настроїв населення та інтенсивності міграції.

За даними статистичних досліджень, дві третини мігрантів – чоловіки. Більшість з них мають середню освіту (64%). Проте частка осіб з вищою і неповною вищою освітою постійно зростає (33,5% в 2017 р. проти 30,5% в 2012 р.). Головні сфери зайнятості мігрантів за кордоном – будівництво для чоловіків та домашнє господарство для жінок. Водночас, зростає зайнятість у промисловості. Найпоширенішою моделлю міграційної поведінки є тимчасова, циркулярна міграція, тривалість якої не перевищує трьох місяців, тобто люди виїжджають на сезонні роботи.

Таким чином, вплив міграційних процесів на Україну різнобічний. З однієї сторони, вони посилюють загрозу депопуляції, призводять до втрати

частини трудового та інтелектуального потенціалу, до дефіциту спеціалістів, насамперед, у будівництві та промисловості, і тим самим ці процеси перетворюються на чинник гальмування економічного розвитку. Водночас, за підрахунками вчених, за відсутності міграції, рівень безробіття в Україні був вище вищим. З іншої сторони, позитивним є те, що робота за кордоном є важливим джерелом виробничого та життєвого досвіду. Крім того, завдяки заробіткам за кордоном покращується якість життя сімей мігрантів.

Список використаної літератури

1. Войтенко А.Б., Іващенко О.М., Кузьмін О.С. Житомирщина: Історичний нарис. Навчальний посібник, Житомир: «Полісся», 2003. 272с.
2. Кулинич І.М., Кривець Н.В., Нариси з історії німецьких колоній в Україні. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1996. 272с.
3. Нариси історії Житомирщини першої половини ХХ століття: колективна монографія [за заг. ред. В.О. Венгерської, С.В. Стельниковича]. Житомир: «Полісся», 2017. 552 с.
4. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897г., Т.VIII. Волынская губерния. СПб., 1904. 282 с.
5. Первая всеобщая перепись населения Российской империи., Т.8. СПб., 1897. 290 с.
6. Поліщук Ю.М. Столипінська аграрна реформа на Волині. К.: ІПіЕНД, 1999. 116 с.
7. Стебницький, П. Я. Украина в экономике России. Петроград, 1918. 41 с.
8. Ukrainian immigrants add 11% of Polish GDP growth. URL: <https://notesfrompoland.com/2019/10/31/ukrainianimmigrants-add-11-of-polish-gdp-growth/>
9. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population Division (2019). International Migrant Stock 2019 (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2019).

Секція 15: Економіка туристичного бізнесу

Горєва Марина Олександрівна

студентка 2-го курсу, спеціальності «Туризм»

Поліський національний університет

Науковий керівник – Кравчук Н. І.

к.е.н., доц

Поліський національний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РУХУ ТУРИСТІВ В УКРАЇНІ

Туристична сфера на території України за період з 2015р. по 2019р. розвивалася досить жваво. Її рівень розвитку, як і інших галузей економіки, значною мірою залежить від впливу зовнішнього середовища та сприятливих умов соціального, економічного і політичного клімату. У 2020р. через пандемію Covid19 туризм у всьому світі зазнав збитків через закриття кордонів, транспортного колапсу та припинення потоків туристів як внутрішніх, так і більшою мірою зовнішніх. Наразі різні країни шукають вихід з такої ситуації та намагаються відновити рух туристів. Україна має великий потенціал для внутрішнього туризму на час погіршення ситуації. Тож, якщо запровадити відповідні міри, можна стримати потоки виїзних туристів і направити їх на внутрішні об'єкти туризму. Так, період пандемії може стати гарним стартом для стрімкого зростання українського ринку туристичних послуг. Водночас, політика масової вакцинації дає надію на повноцінне відновлення туристичного бізнесу. Вищезазначене обумовлює актуальність напряму дослідження, його значимість та практичну цінність в умовах невизначеності та ризику.

Якщо оцінювати кількість обслугованих туристів за період 2015-2019рр., то можна побачити, що їх кількість з кожним роком зростає (рис.1). Так, у 2019р. у відсотковому відношенні до 2015р. кількість усіх

обслугованих туристів зросла з 2019 тис. до 6132 тис., або на 203,71%. За видами туризму: кількість в'їзних туристів збільшилася на 480%, а внутрішніх – на 45,66% (з 15 тис. до 87 тис. та з 357 тис. до 520 тис. відповідно).

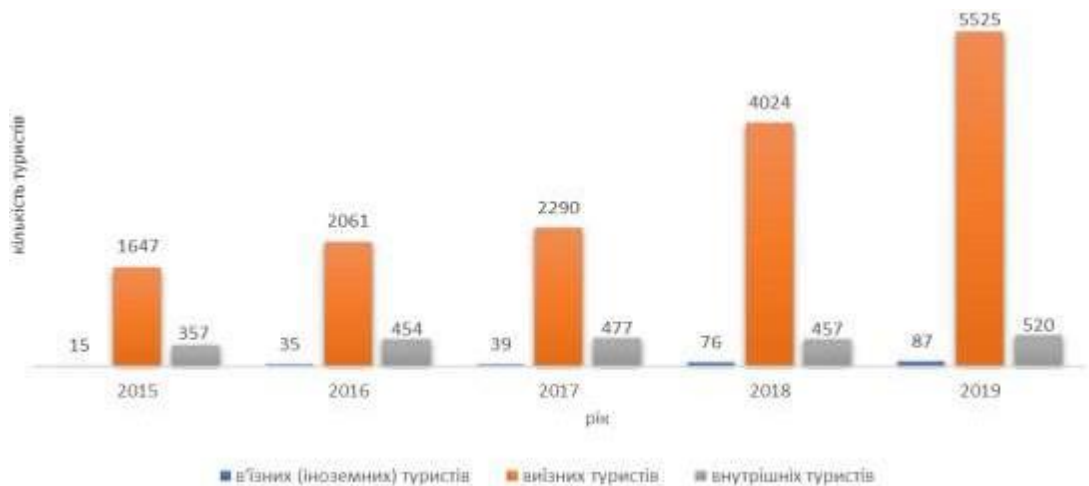

Рис. 1. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму, тис.

Джерело: побудовано автором за даними статистичного щорічника [1].

У структурі руху питома вага виїзних туристів становить у середньому за досліджуваний період 80-90%. Деяка інша ситуація зі структурою руху на території країни: кількість іноземних туристів збільшилася із 4% у 2015 р. до 14% у 2019р., а внутрішніх – зменшилася із 96% до 86%

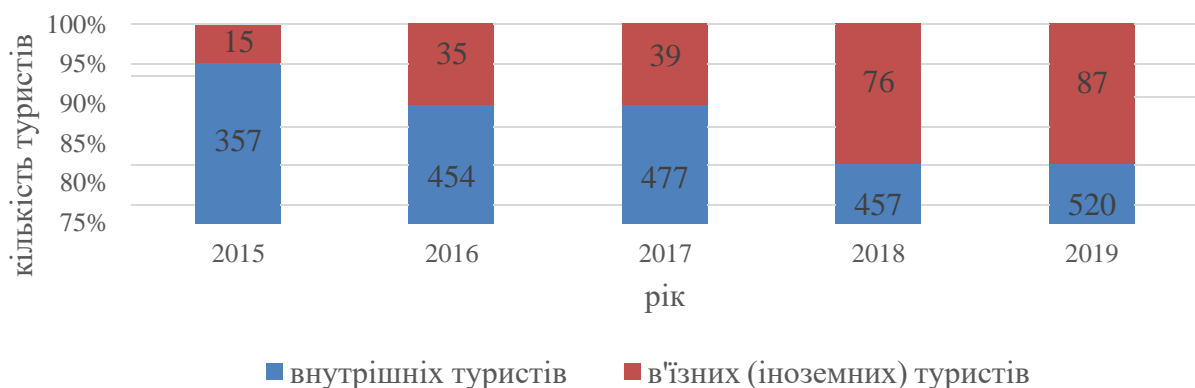

Рис. 2. Структура руху туристів на території України

Джерело: побудовано за даними статистичного щорічника [1].

Отже, загальна кількість туристів з кожним роком зростає та змінюється структура руху за видами туризму, яка свідчить про те, що все більше резидентів України обирають виїзний туризм. Тож населення, що може дозволити собі подорожувати, між Україною та іншими країнами обирають другий варіант. Можна сказати, що Україна має невисоку туристичну атрактивність порівняно з іншими країнами.

Згідно із регіональною статистикою у 2019 р. безумовним чемпіоном з кількості усіх обслугованих туристів, у тому числі на власній території (іноземні та внутрішні туристи) є м. Київ із показником 4862 тис. осіб та 333 тис. осіб відповідно. Серед областей за кількістю усіх туристів до першої п'ятірки входять Львівська, Одеська, Харківська, Запорізька, Черкаська області, а останню п'ятірку складають – Луганська, Кіровоградська, Житомирська, Тернопільська, Миколаївська (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами та їх структура у регіонах, осіб

Рейтинг	Регіон	Загальна кількість туристів	у тому числі					
			в'їзних (іноземних)	%	виїзних	%	внутрішніх	%
	Україна	6132097	86840	1,42	5524866	90,1	520391	8,49
1	м. Київ	4862129	74303	1,53	4528927	93,15	258899	5,32
2	області							
3	Львівська	249442	7929	3,18	159164	63,81	82349	33,01
4	Дніпропетровська	154215	2	0,001	136215	88,33	17998	11,67
5	Одеська	99764	821	0,82	77197	77,38	21746	21,8
...								
21	Миколаївська	25107	—	—	23960	95,43	1147	4,57
22	Тернопільська	24599	—	—	20823	84,65	3776	15,35
23	Житомирська	21594	20	0,09	19203	88,93	2371	10,98
24	Кіровоградська	18561	—	—	16213	87,35	2348	12,65
25	Луганська	10380	—	—	8610	82,95	1770	17,05

Джерело: побудовано за даними статистичного щорічника [1].

З таблиці також видно, що питома вага виїзних туристів складає від 63 % до 97 % у кожній області, окрім Івано-Франківської (39 %). Це єдина область України, в якій внутрішній туризм переважає. У структурі туристичних потоків частка іноземних туристів у кожному регіоні не

перевищує 4 %. В Україні лише у 4 областях відсоток іноземних туристів перевищує 1. Найбільший показник у Івано-Франківській області – 3,61%, на другому місці – Львівська (3,18%) область, третю позицію займає Волинська – 2,03%. У м. Києві 1,53% туристів є іноземними. Іноземні туристи не відвідували 5 областей: Рівненська, Чернігівська, Сумська, Миколаївська, Тернопільська. Питома вага внутрішніх туристів у регіонах коливається між 2,8 % та 56,8 %.

Якщо виокремити області за кількістю туристів на їх території, то ситуація буде трохи іншою (рис. 3). Львівська область безперечно перша. Далі слідує Івано-Франківська та Одеської області. Тобто, Івано-Франківська область зміщує Дніпропетровську. Така ситуація склалася за рахунок великої кількості внутрішніх туристів в Івано-Франківській області 36104 осіб, що складає 56,8% всього потоку туристів в області, та малої в Дніпропетровській – 17998 осіб, або 11,67% всього потоку. Останню трійку складають Чернігівська, Миколаївська, Полтавська області.

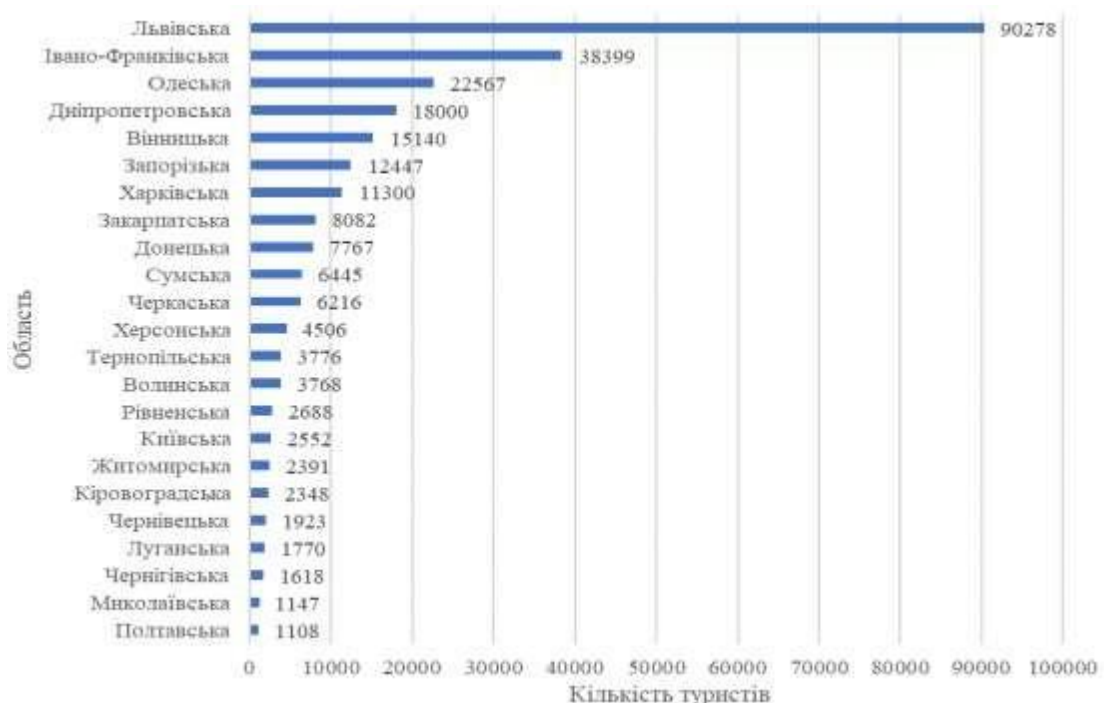

Рис. 3. Географія туризму в Україні

Джерело: побудовано за даними статистичного щорічника [1].

У структурі різних видів туризму за регіонами 82% виїзних туристів в Україні доводяться на м. Київ, 3% – на Львівську область, по 2% – на Дніпропетровську та Київську, по 1% займають туристи Одеської та Харківської областей. Туристи усіх інших 18 областей складають 9% від усього потоку (рис. 4).

Найбільш відвідуване місто іноземцями – м. Київ, що займає 85,6% турпоточку. 9,1% іноземних туристів відвідують Львівську область. Туристи Івано-Франківської області складають 2,6%. На кожну іншу область припадає менше 1%. Усі вони в сумі дають 2,7% відвідувачів (рис. 5).

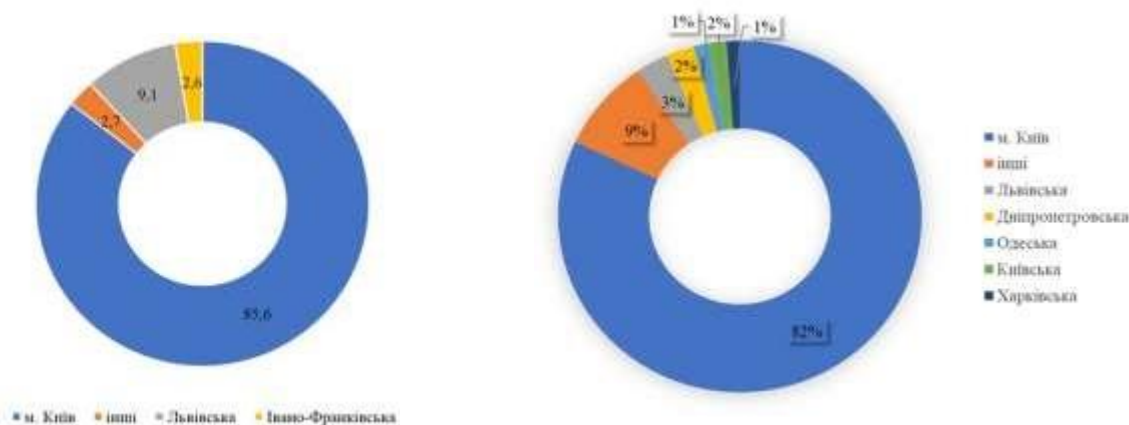

Рис. 5. Структура в'їзних туристів у регіонах України,

Рис. 4. Структура виїзних туристів у регіонах України

Джерело: побудовано за даними статистичного щорічника [1]

Щодо внутрішнього туризму ситуація краща. Потік внутрішніх туристів у 13 областях складає 7% (менше 1% в кожній). Майже половина – 49,8% – доводиться на м. Київ. За ним слідують Львівська область (15,8%) та Івано-Франківська (6,9%). Доля кожної іншої області не перевищує 5% (рис. 6).

Проведені дослідження дозволяють виділити туристичні центри за різними видами туризму – м. Київ, Львівська та Івано-Франківська області. Всі інші області відвідує дуже маленький відсоток у розрізі країни. Не

звертаючи на те, що у кожній області є свої цікаві об'єкти, вони не мають популярності.

На рівень розвитку туристичної сфери впливають декілька факторів: наявність туристично-рекреаційних об'єктів різного типу та їх стан, достатню поінформованість населення, рівень розвитку інфраструктури, розмір доходів населення, якість туристичних послуг та ін.

В період пандемії, коли кордони інших держав закриті або є труднощі із їх перетином, є усі шанси розвивати вітчизняну індустрію в країні, що в кінцевому підсумку буде позитивно відображатись в тому числі і на економіці. Із такою метою необхідно працювати в наступних напрямках: підготовка висококваліфікованих кадрів у сфері туризму, інформування населення про можливості подорожей територією країни, формування комфортних умов для функціонування туристичних підприємств, оновлення матеріально-технічної бази об'єктів туризму, створення сприятливого інвестиційного клімату для іноземних інвестицій в галузь, підвищення якості послуг, пошук шляхів зниження вартості подорожування для туристів, розбудова відповідної інфраструктури, облік та оцінка наявних туристичних ресурсів, стандартизація туристичних продуктів та послуг та інші види діяльності, що допоможуть розвивати туризм на території різних областей.

Література

1. Статистичний щорічник України 2019. Інтернет ресурс. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf
2. Статистичний збірник Україна у цифрах, 2019. Інтернет ресурс. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_u.pdf.

Наукове видання

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ: НАУКОВІ ДИСКУСІЇ**

Збірник наукових праць

Поліський національний університет
10008, Житомир, бульвар Старий, 7
тел.: (0412) 22–85–97 факс: (0412) 22–04–17

ЖИТОМИР 2021